

บทนำ

ในการเจรจาความตกลงทวิภาคีเพื่อเปิดเขตการค้าเสรีกับประเทศสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และสมาคมการค้าเสรียุโรป (European Free Trade Association) นั้น มีข้อเสนอในประเด็นสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาให้ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญาว่าด้วยสหภาพระหว่างประเทศเพื่อการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (Convention on International Union for the Protection of New Varieties of Plants) หรืออนุสัญญา UPOV ทั้งที่ประเทศไทยได้ให้ความคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ตามพันธกรณีของความตกลงขององค์การการค้าโลกว่าด้วยประเด็นทางการค้าที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญา (Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights, TRIPs) ด้วยการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งเป็นระบบกฎหมายเฉพาะที่มีประสิทธิภาพตามกรอบแนวคิดของอนุสัญญา UPOV ฉบับ ๑๙๗๘ อยู่แล้ว ข้อเสนอการเจรจาดังกล่าวได้เคยถูกนำมาเจรจาแล้วในการเจรจาจัดทำข้อตกลงเปิดเขตการค้าเสรีทวิภาคีกับประเทศญี่ปุ่น แต่คณะผู้เจรจาของประเทศไทยได้ประสบความสำเร็จในการยืนยันให้มีการปฏิบัติตามความตกลง TRIPs เท่านั้น โดยประเทศไทยไม่ต้องเข้าเป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญา UPOV ตามข้อเรียกร้อง

การที่กรมวิชาการเกษตรและกรมทรัพย์สินทางปัญญาได้รับการชักชวนจากสำนักเลขาธิการสหภาพยุโรปให้เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV มาโดยตลอดตั้งแต่เริ่มกระบวนการร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ แต่ประเทศไทยไม่เคยให้ความสนใจในการเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV แต่อย่างใด และไม่ได้ถอดความอนุสัญญา UPOV ฉบับใดฉบับหนึ่งมาบังคับใช้โดยตรง ย่อมแสดงให้เห็นจุดยืนที่ชัดเจนเชิงนโยบายของประเทศในด้านการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ ซึ่งต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพราะอนุสัญญา UPOV มีข้อกำหนดบางประการที่ไม่เหมาะสมกับการนำมาใช้ทันทีในสภาพเศรษฐกิจสังคมของประเทศไทย โดยปราศจากการเตรียมการอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ประเทศภาคีสมาชิกดั้งเดิมของอนุสัญญา UPOV นั้นมีเวลาในการปรับตัวตามพัฒนาการของอนุสัญญามากกว่า ๔๐ ปี

แม้การศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และกฎหมาย พบว่าการเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกสหภาพยุโรปนั้น ประเทศไทยจะไม่ได้รับประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งจากการปฏิบัติตามอนุสัญญา UPOV^๑ ขณะที่เคยมีการใช้แบบจำลองในรูปแบบของ Ordered Probit ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับของการลงทุนในการวิจัยและพัฒนา กับการเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV^๒ ระบุว่า ประเทศที่มีสัดส่วนการลงทุนในการวิจัยและพัฒนาต่อจีดีพีสูงมีแนวโน้มที่จะเป็น ภาคีสมาชิกของอนุสัญญา UPOV โดยประเทศที่เข้าเป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญา UPOVภายใต้กรอบอนุสัญญาฯ ฉบับ ๑๙๙๑ มักจะมีการลงทุนในการวิจัยและพัฒนาสูงกว่าประเทศที่เป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญา UPOVภายใต้กรอบอนุสัญญาฯ ฉบับ ๑๙๗๘ โดยเสนอว่าหากประเทศไทยจะเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV จะต้องปรับเพิ่มสัดส่วนค่าใช้จ่ายการวิจัยด้านการเกษตรให้สูงกว่าปี ๑๔,๕๐๓ ล้านบาท ทั้งนี้ รัฐบาลได้แสดงท่าทีอย่างชัดเจนว่าไม่มีนโยบายที่จะเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV โดยไม่เคยมีการกำหนดนโยบายเพื่อเตรียมการลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้น หากประเทศไทยต้องเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV ตลอดเวลากว่า ๑๐ ปีของการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ รวมทั้งไม่ยอมรับข้อเสนอการเจรจาจัดทำเขตการค้าเสรีทวิภาคีในประเด็นนี้มาอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม ขณะนี้มีข้าราชการบางส่วนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร่วมกับกลุ่มบริษัทเมล็ดพันธุ์กำลังพยายามผลักดันให้มีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้สอดคล้องกับสาระสำคัญของอนุสัญญา UPOV^๓ เพื่อรองรับการเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV โดยอ้างความเป็นสากลแต่อาจไม่ตระหนักผลเสียที่อาจเกิดกับเกษตรกรและการจัดการทรัพยากรชีวภาพ ซึ่งเป็นความมั่นคงทางอาหารและการเกษตรของประเทศ การปรับปรุงแก้ไขดังกล่าวจะทำให้การยอมรับข้อเสนอการเจรจาจัดทำข้อตกลงเปิดเขตการค้าเสรีทวิภาคีกับประเทศสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรปและสมาคมการค้าเสรียุโรป (European Free Trade Association)

^๑ ธนิต ชังถาวร และคณะ ๒๕๕๐. การศึกษาผลกระทบการที่ประเทศไทยจะเข้าร่วมเป็นสมาชิกอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (อนุสัญญา UPOV) รายงานการวิจัยเสนอ กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

^๒ สมเกียรติ คังกิจวานิชย์ และคณะ ๒๕๔๕ รายงานวิจัย การมีส่วนร่วมของประชาชนและกลไกในการลดผลกระทบด้านลบจากการทำความตกลงการค้าเสรี เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จาก

<http://www.nidambel1.net/ekonomiz/2005q3/Article2005july20p2.htm>

^๓ http://www.upov.int/export/sites/upov/en/publications/pdf/upov_inf_13_1.pdf และ

http://www.upov.int/export/sites/upov/en/publications/pdf/upov_inf_6_1.pdf

ซึ่งกำลังจะเริ่มการเจรจาใหม่ในอนาคตอันใกล้ นั้น สามารถดำเนินการได้โดยไม่ต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาตามมาตรา ๑๕๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๐ เนื่องจากไม่ต้องปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเพิ่มเติมแต่ประการใด

ด้วยตระหนักถึงความรุนแรงของผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นต่อความมั่นคงทางการเกษตรและอาหารของประเทศจากการขยายขอบเขตสิทธิของนักปรับปรุงพันธุ์พืช แผนงานฐานทรัพยากรอาหาร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) จึงจัดให้มีการศึกษาวิจัยผลกระทบและข้อเสนอแนะต่อการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญา UPOV และการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

- ศึกษาผลกระทบของการแก้ไขกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชและการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญา UPOV (UPOV Convention) ต่อเกษตรกรและการจัดการทรัพยากรชีวภาพโดยรวมของประเทศ
- เสนอแนะท่าทีและข้อเสนอที่เหมาะสมภายใต้หลักสิทธิเกษตรกร และอธิปไตยของประเทศเหนือทรัพยากรชีวภาพและการพัฒนาอย่างยั่งยืน
- เผยแพร่ผลการศึกษาต่อเกษตรกร องค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ขอขอบเขตการดำเนินงานดังนี้

- รวบรวมเอกสารและสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ทราบความเป็นมา เหตุผล และรายละเอียดของข้อเสนอในการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญา UPOV และการแก้ไขกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช
- จัดประชุมกลุ่มเฉพาะเพื่อวางกรอบและแนวทางในการศึกษา โดยเชิญเกษตรกร องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ เจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการร่างกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช และผู้ที่ศึกษาและติดตามอนุสัญญา UPOV
- เผยแพร่ผลการศึกษาเป็นครั้งคราว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่มีสถานการณ์ทางนโยบายที่เหมาะสม โดยการปรึกษาหารือร่วมกับแผนงานฐานทรัพยากรอาหาร
- จัดทำรายงานการศึกษาเพื่อเสนอต่อที่ประชุมที่จัดโดยแผนงานฐานทรัพยากรอาหาร และจัดส่งรายงานดังกล่าวให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

บทที่ ๑

ความเป็นมา เหตุผล และรายละเอียดของข้อเสนอในการเข้าเป็นภาคีสมาชิก อนุสัญญา UPOV

๑.๑ อนุสัญญา UPOV

อนุสัญญาว่าด้วยสหภาพระหว่างประเทศเพื่อการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (Convention on International Union for the Protection of New Varieties of Plants)^๔ หรือที่รู้จักกันตามอักษรย่อของชื่ออนุสัญญาเป็นภาษาฝรั่งเศส(Union internationale pour la protection des obtentions végétales)ว่า อนุสัญญา UPOV (ยูพอฟ) เกิดจากการประชุมทางการทูตของประเทศในยุโรปเพื่อปรับปรุงอนุสัญญาปารีสสำหรับการคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม (Paris Convention for the Protection of Industrial Property) ในกรุงลิสบอน เมื่อพ.ศ. ๒๕๐๐ (ค.ศ. ๑๙๕๗) และพ.ศ. ๒๕๐๔ (ค.ศ. ๑๙๖๑) เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาคความห่วงกังวลถึงระบบผูกขาดทางการ ราชของกฎหมายสิทธิบัตรต่อความมั่นคงทางอาหาร นอกจากนี้ยังมีปัญหาหลายประการในการนำกฎหมายสิทธิบัตรมาใช้กับคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ กล่าวคือ ๑) ยากที่จะตรวจสอบความใหม่ตามเกณฑ์ของระบบสิทธิบัตร หากฐานข้อมูลพันธุ์พืชที่ใช้กันนั้นไม่สมบูรณ์พอ ๒) ยากที่จะอธิบายรายละเอียดของลักษณะประจำพันธุ์ในการลักษณะของสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๓) ยากที่จะระบุว่ากระบวนการปรับปรุงพันธุ์พืชที่ใช้กันอยู่ทั่วไปนั้นเป็นขั้นการประดิษฐ์ที่สูงขึ้นตามเกณฑ์ของระบบสิทธิบัตร ๔) ยากที่จะเปิดเผยข้อมูลให้บุคคลอื่นที่มีทักษะด้านการปรับปรุงพันธุ์สามารถสร้างพันธุ์พืชใหม่นั้นซ้ำขึ้นใหม่ได้ ตามเกณฑ์ของระบบสิทธิบัตร ทั้งนี้ได้มีความพยายามในการสร้างระบบกฎหมายเพื่อใช้คุ้มครองสิทธิของนักปรับปรุงพันธุ์เหนือพันธุ์พืชซึ่งปรับปรุงพันธุ์ขึ้นใหม่มาตั้งแต่พ.ศ. ๒๔๔๘ (ค.ศ. ๑๙๐๕) สำหรับอนุสัญญา UPOV นั้นมีการลงนามรับรองในพ.ศ. ๒๕๐๔ (ค.ศ. ๑๙๖๑) และมีผลบังคับใช้เมื่อพ.ศ. ๒๕๑๑ (ค.ศ. ๑๙๖๘) โดยมี สหราชอาณาจักร เยอรมัน และ เนเธอร์แลนด์ เป็นสมาชิกเริ่มต้นในวันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๑

^๔ UPOV. 2005. UPOV Report on the Impact of Plant Variety Protection. UPOV Publication No. 353(E).

^๕ Louwaars *et.al.*, 2005. *ibid.*

อนุสัญญานี้ก็ได้รับการแก้ไขปรับปรุงเพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิของนักปรับปรุงพันธุ์พืช (Plant Breeder's Rights) ให้มากขึ้นตามลำดับในพ.ศ. ๒๕๑๕ ๒๕๒๑ และ ๒๕๓๔ (ค.ศ. ๑๙๗๒ ๑๙๗๘ และ ๑๙๙๑) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การแก้ไขปรับปรุงเป็นอนุสัญญา UPOVฉบับค.ศ. ๑๙๙๑ ซึ่งเป็นฉบับปรับปรุงล่าสุดในขณะนี้ เป็นการปรับปรุงแก้ไขหลังจากที่มีอนุสัญญานี้ใช้บังคับแล้ว ๒๑ ปี ภายหลังจากพัฒนาอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีชีวภาพและการเปิดกว้างของระบบการค้าเสรีจากการจัดตั้งองค์การการค้าโลก โดยมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อเพิ่มสิทธิในพันธุ์พืชใหม่ของนักปรับปรุงพันธุ์พืชให้มากขึ้นจนมีระดับใกล้เคียงกับสิทธิตามกฎหมายสิทธิบัตร ซึ่งจะทำให้ประเทศที่มีต้นทุนการผลิตทางการเกษตรสูงกว่าสามารถหาประโยชน์จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมาชดเชยรายได้จากการจำหน่ายผลิตผล และยังทำให้นักปรับปรุงพันธุ์พืชสามารถแสวงหาประโยชน์จากพันธุ์พืชใหม่นักเทคโนโลยีชีวภาพนำไปต่อยอดสร้างพันธุ์พืชที่ต่างไปได้ ทั้งนี้เพื่อให้มั่นใจว่าอนุสัญญานี้เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความเป็นธรรม เป็นหลักประกันการลงทุน และสร้างแรงจูงใจในการทำงานของนักปรับปรุงพันธุ์

สำหรับตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับอนุสัญญา UPOVฉบับค.ศ. ๑๙๙๑ ได้แก่

- การกำหนดให้สามารถใช้ทั้งระบบสิทธินักปรับปรุงพันธุ์ร่วมกับระบบ สิทธิบัตรในการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ จากเดิมที่ให้ใช้ระบบใดระบบหนึ่งเพียงระบบเดียว
- การกำหนดให้ภาคีสมาชิกใหม่ต้องให้ความคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่อย่างน้อย ๑๕ ชนิด และเพิ่มเป็นทุกพืชภายในเวลา ๑๐ ปี จากเดิมที่ภาคีสมาชิกใหม่ต้องให้ความคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่เพียง ๕ ชนิด และเพิ่มเป็น ๒๔ พืชภายในเวลา ๘ ปี
- การขยายระยะเวลาของการคุ้มครองสิทธิของนักปรับปรุงพันธุ์ จาก ๑๕ ปีสำหรับพืชทั่วไป และ ๑๘ ปีสำหรับไม้ต้น (Tree) และองุ่น เป็น ๒๐ ปีสำหรับพืชทั่วไป และ ๒๕ ปีสำหรับไม้ต้น และองุ่น ซึ่งไม่น้อยกว่าสิทธิบัตรที่มีอายุ ๒๐ ปี
- การขยายขอบเขตของวัตถุแห่งสิทธิจากเฉพาะส่วนขยายพันธุ์ ไปรวมผลิตผลซึ่งได้จากส่วนขยายพันธุ์ที่นักปรับปรุงพันธุ์ไม่สามารถใช้สิทธิได้ และพันธุ์ประเภทอนุพันธ์สำคัญ (Essentially Derived Variety) ด้วย

จำนวนภาคีสมาชิกของอนุสัญญา UPOVได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (เพิ่มขึ้น ๓๐ ประเทศ ภายใน ๑๑ ปี จากเดิม ๓๘ ประเทศ หลังอนุสัญญามีผลบังคับใช้ ๓๑ ปี) หลังจากความตกลงของ

องค์การการค้าโลกว่าด้วยประเด็นทางการค้าที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญา (Agreement on Trade Related Aspect of Intellectual Property Rights หรือความตกลง TRIPS) มีผลบังคับใช้ในวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งให้สมาชิกทั้งหมดขององค์การการค้าโลกกว่า ๑๕๐ ประเทศ ต้องมีระบบคุ้มครองพันธุ์พืช เพื่อให้ความคุ้มครองแก่พันธุ์พืชใหม่ด้วยระบบกฎหมายสิทธิบัตร ระบบกฎหมายเฉพาะ หรือทั้งสองระบบร่วมกัน^๖ ปัจจุบันมี ๖๘ ประเทศ/องค์กรที่ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญานี้^๗ โดยมี ๔๕ ประเทศ/องค์กรดำเนินการตามอนุสัญญา UPOVฉบับค.ศ. ๑๙๙๑ ขณะที่ ๒๒ ประเทศ/องค์กรดำเนินการตามอนุสัญญานฉบับค.ศ. ๑๙๗๘ และมีอีก ๑ ประเทศ คือ เบลเยียม ที่ยังใช้อนุสัญญานฉบับค.ศ. ๑๙๖๑ แก้ไข ๑๙๗๒ (ตารางที่ ๒.๑) อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าจำนวนภาคีสมาชิกของอนุสัญญาฯ น้อยมากเมื่อเทียบกับระยะเวลา ๔๐ ปีที่อนุสัญญานี้มีผลบังคับใช้ ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าประเทศส่วนใหญ่ซึ่งเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกเห็น อนุสัญญา UPOV จะสร้างผลกระทบแก่ระบบเกษตรของประเทศจึงยังไม่เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิก

สหภาพยุโรปได้สร้างเครื่องมือที่ทำให้เกิดความสอดคล้องกันของระบบการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ระหว่างประเทศสมาชิกสหภาพ โดยจัดทำแนวทางตรวจประเมินคุณสมบัติประจำพันธุ์ของพันธุ์พืชใหม่แต่ละชนิดพืชให้เป็นรูปแบบเดียวกัน ซึ่งหากมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลลักษณะประจำพันธุ์ระหว่างประเทศสมาชิกสหภาพก็จะทำให้ช่วยลดภาระในการตรวจสอบลักษณะประจำพันธุ์ของพนักงานเจ้าหน้าที่ได้มาก สำนักเลขานุการสหภาพยุโรปจึงได้พยายามชี้ให้เห็นว่าความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกสหภาพได้ทำให้มีพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับการคุ้มครองในประเทศ/องค์กรภาคีสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง^๘

การให้สิทธิเด็ดขาดแก่นักปรับปรุงพันธุ์พืชที่ได้พัฒนาพันธุ์พืชใหม่เพื่อเป็นแรงจูงใจในการประกอบอาชีพ อาจส่งผลกระทบต่อเกษตรกรและความมั่นคงทางอาหารได้ ดังนั้น ภาคีสมาชิกของอนุสัญญา UPOV จึงอาจจำกัดสิทธิเด็ดขาดเพื่อควบคุมผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นต่อภาคเกษตรกรรม

^๖ http://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/t_agm3_e.htm

^๗ <http://www.upov.int/export/sites/upov/en/about/members/pdf/pub423.pdf> ๒๑ มีนาคม ๒๕๕๓.

^๘ สุรวุฒ วรณโกโร โรจน์ และ คมขวัญ หนูฤทธิ ๒๕๕๑. โครงการศึกษาผลกระทบและมาตรการรองรับจากการที่ประเทศไทยจะเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV ๑๙๙๑. รายงานการวิจัยเสนอ กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ให้อยู่ในระดับที่เกษตรกรสามารถยอมรับได้ โดยอนุสัญญา UPOV ได้กำหนดให้มีการจำกัดสิทธิในการปรับปรุงพันธุ์พืชใน ๒ ประเด็นที่สำคัญ คือ

- การยกเว้นเพื่องานปรับปรุงพันธุ์^๕

นักปรับปรุงพันธุ์พืชรายอื่นสามารถนำพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับ ความคุ้มครองไปปรับปรุงหรือพัฒนาพันธุ์พืชขึ้นมาใหม่ เป้า มาตรการที่ปรากฏในอนุสัญญา UPOV มาตั้งแต่ต้นจนถึงอนุสัญญาฉบับปี ค.ศ. ๑๙๙๑ ทั้งนี้ในอนุสัญญาฉบับปี ๑๙๙๑ ได้ขยายให้สิทธิของนักปรับปรุงพันธุ์ ซึ่งเป็นเจ้าของพันธุ์พืชใหม่ตั้งต้นนั้นครอบคลุมถึงพันธุ์เหมือนคล้าย พันธุ์ประเภทอนุพันธุ์สำคัญ (Essentially Derived Varieties หรือ EDVs) ที่พัฒนาขึ้นใหม่ เช่น พันธุ์กลาย พันธุ์ผสมกลับ พันธุ์พืชแปลงพันธุ์ และพันธุ์ที่ยังคงลักษณะพิเศษของพันธุ์พืชใหม่ตั้งต้น รวมทั้งพันธุ์ลูกผสมเดี่ยว ลูกผสมสามทาง หรือลูกผสมคู่ซึ่งเกิดจากการใช้พันธุ์พืชใหม่ตั้งต้นที่ได้รับการคุ้มครองนั้นในการผลิตเมล็ดพันธุ์ ทั้งนี้พันธุ์ประเภทอนุพันธุ์สำคัญที่เกิดขึ้นใหม่นั้นสามารถขอรับความคุ้มครองพันธุ์ได้ แต่จะต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าของพันธุ์พืชใหม่ตั้งต้นที่ได้รับการคุ้มครองก่อนการจำหน่าย

- สิทธิพิเศษของเกษตรกร (Farmers' Privilege)^๖

ก่อนปีค.ศ. ๑๙๙๑ อนุสัญญา UPOV ยินยอมให้เกษตรกรมีสิทธิพิเศษในการเก็บและใช้เมล็ดพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับการคุ้มครอง จากต้นพืชที่เกิดจากเมล็ดพันธุ์ซึ่งซื้ออย่างถูกต้องตามกฎหมายเพื่อใช้เพาะปลูกในฤดูปลูกต่อไป แต่อนุสัญญา UPOV ฉบับปี ๑๙๙๑ ให้อิสระแก่ประเทศภาคีสมาชิกในการเลือกที่จะตัดหรือคงไว้ซึ่งสิทธิพิเศษของเกษตรกรทั้งหมด หรืออาจประกาศรายชื่อพืชซึ่งเกษตรกรสามารถเก็บเมล็ดพันธุ์จากต้นพืชที่เกิดจากเมล็ดพันธุ์พืชใหม่ซึ่งได้รับการคุ้มครองไว้ปลูกในแปลงของตนได้ สำหรับพืชซึ่งอยู่นอกรายชื่อที่ประกาศนั้น เกษตรกรไม่สามารถจำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์กับเกษตรกรรายอื่นได้ ทั้งนี้ประเทศภาคีสมาชิกสามารถอาจกำหนดให้มีการจำกัดหรือกำหนดให้ต้องมีการจ่ายค่าใช้สิทธิในกรณีที่เกษตรกรต้องการเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เองในแปลงเดิมก็ได้ เพื่อให้บริษัทเมล็ดพันธุ์มีรายได้สูงขึ้นจากการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ของพันธุ์พืชที่ได้รับการคุ้มครอง

^๕ Louwaars *et al.*, 2005. *ibid.*

^๖ Louwaars *et al.*, 2005. *ibid.*

โครงการศึกษาวิจัยผลกระทบและข้อเสนอแนะต่อการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญา UPOV
และการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒

ตารางที่ ๒.๑ สมาชิกสหภาพคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่^{๑๑}

Status on October 22, 2009

State/Organization	Date on which State/ Organization became member of UPOV	Number of contribution units	Latest Act1 of the Convention to which State/Organization is party and date on which State/Organization became party to that Act
Albania	October 15, 2005	0.2	1991 Act..... October 15, 2005
Argentina	December 25, 1994	0.5	1978 Act..... December 25, 1994
Australia	March 1, 1989	1.0	1991 Act..... January 20, 2000
Austria	July 14, 1994	0.75	1991 Act..... July 1, 2004
Azerbaijan	December 9, 2004	0.2	1991 Act..... December 9, 2004
Belarus.....	January 5, 2003	0.2	1991 Act..... January 5, 2003
Belgium2	December 5, 1976	1.5	1961/1972 Act..... December 5, 1976
Bolivia (Plurinational State of)	May 21, 1999	0.2	1978 Act..... May 21, 1999
Brazil	May 23, 1999	0.25	1978 Act..... May 23, 1999
Bulgaria	April 24, 1998	0.2	1991 Act..... April 24, 1998
Canada.....	March 4, 1991	1.0	1978 Act..... March 4, 1991
Chile	January 5, 1996	0.2	1978 Act..... January 5, 1996
China	April 23, 1999	0.5	1978 Act3 April 23, 1999
Colombia	September 13, 1996	0.2	1978 Act..... September 13, 1996
Costa Rica.....	January 12, 2009	0.2	1991 Act..... January 12, 2009
Croatia	September 1, 2001	0.2	1991 Act..... September 1, 2001
Czech Republic.....	January 1, 1993	0.5	1991 Act..... November 24, 2002
Denmark4	October 6, 1968	1.5	1991 Act..... April 24, 1998
Dominican Republic	June 16, 2007	0.2	1991 Act..... June 16, 2007
Ecuador.....	August 8, 1997	0.2	1978 Act..... August 8, 1997
Estonia	September 24, 2000	0.2	1991 Act..... September 24, 2000
European Community.....	July 29, 2005	5.0	1991 Act..... July 29, 2005
Finland.....	April 16, 1993	1.0	1991 Act..... July 20, 2001
France5.....	October 3, 1971	5.0	1978 Act..... March 17, 1983
Georgia	November 29, 2008	0.2	1991 Act..... November 29, 2008

^{๑๑} <http://www.upov.int/export/sites/upov/en/about/members/pdf/pub423.pdf> ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๓

โครงการศึกษาวิจัยผลกระทบและข้อเสนอแนะต่อการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญา UPOV

และการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒

Germany	August 10, 1968	5.0	1991 Act.....	July 25, 1998
Hungary	April 16, 1983	0.5	1991 Act.....	January 1, 2003
Iceland	May 3, 2006	0.2	1991 Act.....	May 3, 2006
Ireland.....	November 8, 1981	1.0	1978 Act.....	November 8, 1981
Israel	December 12, 1979	0.5	1991 Act.....	April 24, 1998
Italy.....	July 1, 1977	2.0	1978 Act.....	May 28, 1986
Japan.....	September 3, 1982	5.0	1991 Act.....	December 24, 1998
Jordan	October 24, 2004	0.2	1991 Act.....	October 24, 2004
Kenya	May 13, 1999	0.2	1978 Act.....	May 13, 1999
Kyrgyzstan.....	June 26, 2000	0.2	1991 Act.....	June 26, 2000
Latvia.....	August 30, 2002	0.2	1991 Act.....	August 30, 2002
Lithuania.....	December 10, 2003	0.2	1991 Act.....	December 10, 2003
Mexico.....	August 9, 1997	0.75	1978 Act.....	August 9, 1997
Morocco.....	October 8, 2006	0.2	1991 Act.....	October 8, 2006
Netherlands.....	August 10, 1968	3.0	1991 Act6	April 24, 1998
New Zealand.....	November 8, 1981	1.0	1978 Act.....	November 8, 1981
Nicaragua.....	September 6, 2001	0.2	1978 Act.....	September 6, 2001
Norway	September 13, 1993	1.0	1978 Act.....	September 13, 1993
Oman	November 22, 2009	1.0	1991 Act.....	November 22, 2009
Panama	May 23, 1999	0.2	1978 Act.....	May 23, 1999
Paraguay	February 8, 1997	0.2	1978 Act.....	February 8, 1997
Poland.....	November 11, 1989	0.5	1991 Act.....	August 15, 2003
Portugal	October 14, 1995	0.2	1978 Act.....	October 14, 1995
Republic of Korea.....	January 7, 2002	0.75	1991 Act.....	January 7, 2002
Republic of Moldova	October 28, 1998	0.2	1991 Act.....	October 28, 1998
Romania.....	March 16, 2001	0.2	1991 Act.....	March 16, 2001
Russian Federation	April 24, 1998	0.5	1991 Act.....	April 24, 1998
Singapore.....	July 30, 2004	0.2	1991 Act.....	July 30, 2004
Slovenia	July 29, 1999	0.2	1991 Act.....	July 29, 1999
South Africa.....	November 6, 1977	1.0	1978 Act.....	November 8, 1981
Spain.....	May 18, 1980	2.0	1991 Act.....	July 18, 2007
Sweden	December 17, 1971	1.5	1991 Act.....	April 24, 1998
Switzerland	July 10, 1977	1.5	1991 Act.....	September 1, 2008
Trinidad and Tobago	January 30, 1998	0.2	1978 Act.....	January 30, 1998
Tunisia	August 31, 2003	0.2	1991 Act.....	August 31, 2003
Turkey	November 18, 2007	0.5	1991 Act.....	November 18, 2007
Ukraine	November 3, 1995	0.2	1991 Act.....	January 19, 2007
United Kingdom	August 10, 1968	2.0	1991 Act.....	January 3, 1999

**โครงการศึกษาวิจัยผลกระทบและข้อเสนอแนะต่อการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญา UPOV
และการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒**

United States of America.....	November 8, 1981	5.0	1991 Act7	February 22, 1999
Uruguay	November 13, 1994	0.2	1978 Act.....	November 13, 1994
Uzbekistan	November 14, 2004	0.2	1991 Act.....	November 14, 2004
Viet Nam	December 24, 2006	0.2	1991 Act.....	December 24, 2006

(Total: 68)

.....

* The International Union for the Protection of New Varieties of Plants (UPOV), established by the International Convention for the Protection of New Varieties of Plants, is an independent intergovernmental organization having legal personality. Pursuant to an agreement concluded between the World Intellectual Property Organization (WIPO) and UPOV, the Director General of WIPO is the Secretary-General of UPOV and WIPO provides administrative services to UPOV.

¹ “1961/1972 Act” means the International Convention for the Protection of New Varieties of Plants of December 2, 1961, as amended by the Additional Act of November 10, 1972; “1978 Act” means the Act of October 23, 1978, of the Convention; “1991 Act” means the Act of March 19, 1991, of the Convention.

² With a notification under Article 34(2) of the 1978 Act.

³ With a declaration that the 1978 Act is not applicable to the Hong Kong Special Administrative Region.

⁴ With a declaration that the Convention of 1961, the Additional Act of 1972, the 1978 Act and the 1991 Act are not applicable to Greenland and the Faroe Islands.

⁵ With a declaration that the 1978 Act applies to the territory of the French Republic, including the Overseas Departments and Territories.

⁶ Ratification for the Kingdom in Europe.

⁷ With a reservation pursuant to Article 35(2) of the 1991 Act.

การให้สิทธิพิเศษของเกษตรกรนั้นจะมีขอบเขตจำกัดหรือกว้างขวางเพียงใด ควรขึ้นกับวิวัฒนาการ สภาพเศรษฐกิจสังคม และชนิดของพืช ตลอดจนกรอบอนุสัญญา UPOV ซึ่งประเทศนั้นให้สัตยาบัน โดยรัฐบาลแต่ละประเทศอาจให้ความสำคัญกับสิทธิพิเศษของเกษตรกรในระแวกแตกต่างกัน

๑.๒ ความเป็นมา และเหตุผลของข้อเสนอในการเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV

สำนักเลขาธิการสหภาพคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ได้มีความพยายามอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ในการที่จะชักจูงให้ประเทศต่างๆ สมัครเข้าเป็นสมาชิกสหภาพคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ให้มากที่สุด ผ่านการให้สัตยาบันแก่อนุสัญญา UPOV ซึ่งวิธีการที่สำนักเลขาธิการสหภาพคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ใช้กับประเทศไทยตลอดมาตั้งแต่ประเทศไทยอยู่ในกระบวนการร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืชจนถึงปัจจุบันคือ การให้ความช่วยเหลือในการจัดทำร่างกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช การพยายามทำให้เข้าใจว่าระบบกฎหมายเฉพาะเพื่อให้ความคุ้มครองแก่พันธุ์พืชใหม่ตามความตกลง TRIPs ขององค์การการค้าโลกนั้นหมายถึงอนุสัญญา UPOV ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือในการเสริมขีดความสามารถของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช ทั้งการส่งเจ้าหน้าที่และวิทยากรจากประเทศภาคีสมาชิกเข้ามาจัดสัมมนาและฝึกอบรมแก่บุคลากรไทย และสนับสนุนบุคลากรไทยให้เข้ารับการฝึกอบรมและดูงานในต่างประเทศ ซึ่งระดับการให้ความช่วยเหลือนั้นจะขึ้นกับความเป็นไปได้ที่ประเทศนั้นจะให้สัตยาบันแก่อนุสัญญา UPOV สำหรับประโยชน์ที่สำนักเลขาธิการสหภาพคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่จะได้รับเมื่อมีภาคีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นคือ รายรับที่เพิ่มขึ้นจากค่าสมาชิกสหภาพซึ่งเป็นค่าสมาชิกรายปี และรายจ่ายต่อหน่วยในการจัดทำคู่มือการทดสอบลักษณะประจำพันธุ์ของพืชแต่ละชนิดที่ลดลงเมื่อมีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น

นอกจากความพยายามของสำนักเลขาธิการสหภาพคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่แล้ว ประเทศที่มีความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีการปรับปรุงพันธุ์ซึ่งเป็นสมาชิกสหภาพยูพอฟที่มีอำนาจต่อรองในเวทีโลก ก็มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้ประเทศต่างๆ เข้าเป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญา UPOV ในปัจจุบัน การเจรจาเพื่อจัดทำข้อตกลงเปิดเขตการค้าเสรีทวิภาคีเป็นช่องทางหลักที่ประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจใช้ขับเคลื่อนให้ประเทศที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจด้อยกว่า จำเป็นต้องเข้าเป็นสมาชิกสหภาพยูพอฟ

สำหรับประเทศไทยนั้น ได้ผ่านการเจรจาเพื่อจัดทำข้อตกลงเปิดเขตการค้าเสรีทวิภาคีกับหลายประเทศที่เรียกร้องให้ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV เช่นการเจรจาเพื่อจัดทำข้อตกลงเปิดเขตการค้าเสรีทวิภาคีกับประเทศญี่ปุ่น แต่จุดยืนของรัฐบาลไทยในเรื่องนี้ค่อนข้างมั่นคงที่ยังไม่เข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV แต่จะพยายามทำให้ระบบการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืชมีประสิทธิภาพสูงสุดตามความตกลง TRIPs และเสริมสร้างความสอดคล้อง (Harmonize) ของระบบบริหารจัดการด้านการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่กับประเทศคู่ภาคีข้อตกลงเปิดเขตการค้าเสรีทวิภาคี

อย่างไรก็ตาม หลังจากประเทศไทยบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ มาแล้ว ๑๐ ปี แม้จะเป็นการบังคับใช้ที่ไม่สมบูรณ์เนื่องจากขาดกฎกระทรวงซึ่งต้องออกตามความในมาตรา ๕๒ อันเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อการให้สิทธิแก่นักปรับปรุงพันธุ์พืชที่ใช้พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป ในกระบวนการปรับปรุงพันธุ์ที่เริ่มดำเนินการหลังจากพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืชมีผลบังคับใช้ ดังนั้นนักปรับปรุงพันธุ์พืชจำนวนมากจึงยังไม่ได้รับสิทธิการคุ้มครองตามที่ควรจะได้รับ ทำให้ยังไม่เกิดผลกระทบใดๆจากการประกาศใช้กฎหมายต่อวิถีการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในปัจจุบัน หรืออีกนัยหนึ่งคือ พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ ยังไม่มีประสิทธิภาพในการบังคับใช้ อย่างไรก็ตาม มีพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติดังกล่าวจำนวนหนึ่งซึ่งไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดทำพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้มีความคิดเห็นว่าประเทศไทยในภาพรวมน่าจะได้รับประโยชน์จากการเข้าเป็นสมาชิกสหภาพยุโรป โดยจะช่วยให้เกิดความร่วมมือกับภาคีสมาชิกอื่นของอนุสัญญา UPOV ในการควบคุมการนำเข้าผลิตผลซึ่งได้จากการละเมิดสิทธิปรับปรุงพันธุ์ในระบบการค้าระหว่างประเทศ อันเป็นการลดทอนอุปสรรคทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษีศุลกากร^{๑๒} และจะทำให้เกษตรกรมีพันธุ์พืชจากต่างประเทศให้ทดลองใช้ในการผลิตมากขึ้น รวมทั้งจะได้รับความสนับสนุน จากสหภาพยุโรปมากขึ้น ในด้านการพัฒนาขีดความสามารถ (Capacity building) ในด้านการบริหารจัดการระบบคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ เพื่อให้เกิดความสมดุลในการคุ้มครองทั้งพันธุ์พืชใหม่และพันธุ์พืชดั้งเดิม^{๑๓} จึงได้พยายามอย่างยิ่งที่จะทำให้มีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืชให้มีความสอดคล้องกับอนุสัญญา UPOV มากที่สุดเท่าที่จะ

^{๑๒} จากการสัมภาษณ์ นายจิระศักดิ์ กิริตคุณากร หัวหน้าฝ่ายพันธุ์พืช กองคุ้มครองพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตร

^{๑๓} จากการสัมภาษณ์ นางชุตินา รัตนเสถียร นักวิชาการเกษตรชำนาญการพิเศษ กองคุ้มครองพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตร

เป็นได้ ซึ่งความพยายามดังกล่าวได้รับความสนับสนุนเป็นอย่างดีจากนักปรับปรุงพันธุ์พืช เนื่องจากจะได้รับผลประโยชน์มากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าเสียดายว่า ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ยังไม่ได้ผ่านการรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องในวงกว้าง เพราะพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งอาจเนื่องจากผู้ที่ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงดังกล่าวคาดคิดว่าจะไม่เกิดผลกระทบทางลบต่อเกษตรกรรายย่อยที่มีอยู่จำนวนมากทั่วประเทศ^{๑๔} อย่างไรก็ตาม การที่พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นผลจากการระดมความคิดเห็นของเกษตรกรและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องผ่านการจัดทำประชาพิจารณ์ในทุกภูมิภาค ทำให้การแก้ไขปรับปรุงในขณะที่พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ ยังไม่มีผลบังคับใช้อย่างสมบูรณ์ จึงเชื่อว่ากระทรวงเกษตรและสหกรณ์ฯ ต้องนำร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ซึ่งมีการแก้ไขหลักการเดิมเพื่อเพิ่มสิทธินักปรับปรุงพันธุ์ให้กว้างขวางมากขึ้น จะต้องผ่านกระบวนการแบบเดียวกัน ก่อนที่จะนำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบ เพราะการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ ย่อมจะมีโอกาสสร้างผลกระทบต่อเกษตรกรรายย่อยในระดับที่สูงกว่าเมื่อครั้งที่มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นครั้งแรกเป็นอย่างมาก

การแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้มีความสอดคล้องกับอนุสัญญา UPOV นั้น จะทำให้กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศซึ่งดูแลการเจรจาจัดทำเขตการค้าเสรีเห็นว่า การยอมรับข้อเสนอจัดทำเขตการค้าเสรีในประเด็นการเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV จะไม่เกิดผลเสียแก่ระบบเกษตรกรรมของประเทศไทย ทั้งที่ตลอดเวลา ๑๐ ปีซึ่งมีการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ไม่เคยมีนโยบายเพื่อเตรียมตัวในการเข้าเป็นสมาชิกสหภาพยุโรป หรือใช้มาตรการใดในการเตรียมการเพื่อบรรเทาผลกระทบทางลบที่อาจจะเกิดขึ้น อีกทั้งมีการศึกษาพบว่าประเทศไทยยังไม่อยู่ในสถานะที่เหมาะสมจะเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV^{๑๕} และเพื่อทำให้การยอมรับข้อเสนอจัดทำเขตการค้าเสรี

^{๑๔} จากการสัมภาษณ์ นางชุติมา รัตนเสถียร นักวิชาการเกษตรชำนาญการพิเศษ กองคุ้มครองพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตร

^{๑๕} สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และคณะ ๒๕๔๕ รายงานวิจัย การมีส่วนร่วมของประชาชนและกลไกในการลด

ผลกระทบด้านลบจากการทำความตกลงการค้าเสรี เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จาก

<http://www.nidambel11.net/ekonomiz/2005q3/Article2005july20p2.htm> ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๒

ประเด็นการเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV ไม่ขัดกับมาตรา ๑๕๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับพ.ศ. ๒๕๕๐ อีกด้วย

การที่ในอนาคตอันใกล้นี้ ประเทศไทยจะต้องมีการเจรจาเพื่อจัดทำข้อตกลงเปิดเขตการค้าเสรีทวิภาคีกับประเทศสหรัฐอเมริกา และสหภาพยุโรป สำหรับท่าทีของสหภาพยุโรปจะมีการเสนอให้ประเทศไทยให้การคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ในระดับเดียวกับอนุสัญญา UPOV ฉบับ พ.ศ. ๑๕๕๑ ขณะที่เมื่อศึกษาแนวทางการจัดทำข้อตกลงเปิดเขตการค้าเสรีทวิภาคีของประเทศสหรัฐอเมริกากับประเทศต่างๆ เช่น จอร์แดน เวียดนาม สิงคโปร์ บาร์เรน โมร็อกโก ออสเตรเลีย แล้ว เชื่อได้ว่าการเจรจาเปิดเขตการค้าเสรีทวิภาคีกับประเทศสหรัฐอเมริกานั้นจะมีการเรียกร้องให้ประเทศไทยขยายความคุ้มครองสิทธิบัตรสิ่งมีชีวิตทุกชนิด เช่นกัน (Tightening TRIPS: The Intellectual Property Provisions of Recent US Free Trade Agreements. Trade Note, 7 February 2005. International Trade Department. The World Bank Group.)^{๑๖} และให้ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีสมาชิกสหภาพพอฟ เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาต้องการยกระดับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศคู่เจรจาให้ทัดเทียมกับการคุ้มครองตามกฎหมายของประเทศสหรัฐ^{๑๗} ดังปรากฏอยู่ใน Sec. 2102 ข้อ b (4) – ii ของกฎหมาย Trade Promotion Authority ของสหรัฐ และในกรอบการเจรจาของประเทศสหรัฐกับประเทศไทยตามเอกสารที่ผู้แทนการค้าสหรัฐ (USTR) ยื่นเสนอต่อรัฐสภาของประเทศสหรัฐอเมริกา

๑.๓ รายละเอียดของข้อเสนอในการเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV

อนุสัญญา UPOV เป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เกิดความสอดคล้องกันของระบบการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ระหว่างประเทศสมาชิก โดยใช้แนวปฏิบัติทางเทคนิคในการตรวจประเมินคุณสมบัติประจำพันธุ์ของพันธุ์พืชใหม่ฉบับเดียวกัน ทำให้อาจสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างประเทศที่มีสภาพภูมิอากาศใกล้เคียงกันหรือมีการใช้ระบบโรงเรือนควบคุมสภาพการเพาะปลูกอย่างสมบูรณ์เหมือนกัน สำนักเลขาธิการสหภาพพอฟได้พยายามชี้ให้เห็นว่าในปัจจุบันมีพันธุ์พืชที่ได้รับการคุ้มครองในประเทศ/องค์กรภาคีสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากกฎหมายที่สอดคล้องกับอนุสัญญา UPOV เป็นที่ยอมรับของนักปรับปรุงพันธุ์พืชทั่วโลก ซึ่งสำนักเลขาธิการสหภาพพอฟได้

^{๑๖} บัณฑิต เศรษฐกิจโรตม์ และวิฑูรย์ เตียนจำรุง วิเคราะห์ข้อเรียกร้องของสหรัฐในการเจรจา FTA เรื่องการคุ้มครองสิทธิบัตรพืชและสัตว์ จาก [@๓ มีนาคม ๒๕๕๓](http://www.thaingo.org/cgi-bin/content/content1/show.pl?0303)

^{๑๗} <http://www.bilaterals.org/spip.php?article3723> ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๒

จัดทำ Guidance on How to Become a Member of UPOV^{๑๘} และ Guidance for the Preparation of Laws Based on the 1991 Act of the UPOV Convention^{๑๙} เพื่ออำนวยความสะดวกทั้งในกระบวนการเตรียมและยื่นสมัครเป็นภาคีสมาชิก และกระบวนการจัดทำกฎหมายให้ สอดคล้อง (Conform) กับอนุสัญญา โดยมีการแปลเป็นภาษาราชการของประเทศเป้าหมายเช่นประเทศไทยด้วย

สำหรับข้อเสนอการเจรจาเพื่อจัดทำข้อตกลงเปิดเขตการค้าเสรีทวิภาคีกับสมาคมการค้าเสรียุโรปนั้น ไม่มีลักษณะที่บีบบังคับมากนัก กล่าวคือเพียงต้องการให้ประเทศไทยมีการคุ้มครองพันธุ์พืชอย่างน้อยในระดับเดียวกับอนุสัญญา UPOVฉบับค.ศ. ๑๙๙๗^{๒๐} ดังนั้นข้อเสนอของสมาคมการค้าเสรียุโรปจึงอาจหมายความว่าต้องการให้ประเทศไทยดำเนินการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ อีกเพียงเล็กน้อย เช่น ปรับอายุหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ให้เท่ากับอนุสัญญา UPOVฉบับค.ศ. ๑๙๙๗ แต่มีความเป็นไปได้ว่าคณะผู้เจรจาของประเทศไทยอาจจะสามารถเจรจาให้สมาคมการค้าเสรียุโรปยอมรับว่าการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืชซึ่งอยู่บนแนวคิดพื้นฐานของอนุสัญญา UPOVฉบับค.ศ. ๑๙๙๗ นั้นอยู่ในระดับเดียวกับอนุสัญญา UPOVฉบับค.ศ. ๑๙๙๗ อยู่แล้ว ซึ่งก็จะทำให้ไม่ต้องดำเนินการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ แต่อย่างใด

ขณะที่ข้อเสนอที่เกี่ยวข้องกับอนุสัญญา UPOVของสหภาพยุโรปมีรายละเอียดปรากฏใน Article ๑๑ ของข้อเสนอการเจรจาด้านทรัพย์สินทางปัญญากับอาเซียน (ASEAN) ซึ่งว่าด้วยพันธุ์พืช (Plant Varieties) ดังนี้ “The Parties shall co-operate to promote and reinforce the protection of plant varieties based on the International Convention for the Protection of New Varieties of Plants (UPOV) as revised on March 19, 1991, including the optional exception to the breeder’s right as referred to in Article 15(2) of the said Convention.”^{๒๑} นั้นแสดงท่าทีของสหภาพยุโรปที่ไม่แข็งกร้าวในการให้ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV โดยเพียงแต่ให้ใช้อนุสัญญา UPOV

^{๑๘} http://www.upov.int/export/sites/upov/en/publications/pdf/upov_inf_13_1.pdf ๒๐ มกราคม ๒๕๕๓

^{๑๙} http://www.upov.int/export/sites/upov/en/publications/pdf/upov_inf_6_1.pdf ๒๐ มกราคม ๒๕๕๓

^{๒๐} จากการสัมภาษณ์ ร.ศ. สุรวิษ วรรณไกรโรจน์ คณะผู้แทนประเทศไทยในการเจรจาเพื่อจัดทำข้อตกลงเปิดเขตการค้าเสรีทวิภาคีกับสมาคมการค้าเสรียุโรป รอบที่ ๒

^{๒๑} <http://www.bilaterals.org/spip.php?article14281> ๒๐ มกราคม ๒๕๕๓

ฉบับค.ศ. ๑๙๕๑ เป็นบรรทัดฐานในการคุ้มครองพันธุ์พืช รวมทั้งได้กล่าวถึงสิทธิพิเศษของเกษตรกร (Farmers' Privileges) ซึ่งเป็นข้อยกเว้นการถือสิทธิของนักปรับปรุงพันธุ์พืชด้วย อย่างไรก็ตาม หากประเทศไทยรับข้อเสนอนี้ ก็จะต้องมีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งอยู่บนแนวคิดพื้นฐานของอนุสัญญา UPOV ฉบับค.ศ. ๑๙๗๘ ให้อยู่ในกรอบแนวคิดพื้นฐานของอนุสัญญา UPOV ฉบับค.ศ. ๑๙๕๑ การยอมรับข้อเสนอการเจรจาจึงจำเป็นต้องผ่านการเห็นชอบจากรัฐสภา ก่อน ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามม ๑๕๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๐

สำหรับข้อเสนอในการเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV ของประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น มีรายละเอียดปรากฏใน Article ๑๔(๓) ของบทที่ ๑๔ ซึ่งเป็นข้อเสนอการเจรจาด้านทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งระบุว่า “Each Party shall ratify or accede to the following agreements: (e) the International Convention for the Protection of New Varieties of Plants (1991) (UPOV Convention)”^{๒๒} นั่นคือประเทศสหรัฐอเมริกามีความประสงค์ที่ชัดเจนว่าต้องการให้คู่เจรจา คือ ประเทศไทย ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญา UPOV ซึ่งนับเป็นข้อเสนอที่มีลักษณะแข็งกร้าว นั่นหมายความว่าประเทศไทย จะต้องดำเนินการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้สอดคล้องกับอนุสัญญา UPOV ฉบับค.ศ. ๑๙๕๑ ตาม Guidance for the Preparation of Laws Based on the 1991 Act of the UPOV Convention^{๒๓} (แนวปฏิบัติเพื่อการร่างกฎหมายบนบรรทัดฐานของอนุสัญญา UPOV ฉบับค.ศ. ๑๙๕๑) แล้วเสนอให้สภาสหภาพพหุพิจารณาให้การยอมรับก่อนที่จะถูกรับเข้าเป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญา การยอมรับข้อเสนอการเจรจានี้จะกระทำได้เฉพาะกรณีที่รัฐสภามีมติให้ความเห็นชอบก่อนเท่านั้นตามมาตรา ๑๕๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๐ อย่างไรก็ตาม เชื่อว่าคณะผู้เจรจาของประเทศไทยน่าจะเสนอให้ประเทศสหรัฐอเมริกาต้องให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพเป็นการแลกเปลี่ยน

๑.๔ สาระของกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ที่สอดคล้องกับอนุสัญญา UPOV ฉบับค.ศ. ๑๙๕๑

สหภาพพหุพอไฟได้จัดทำแนวปฏิบัติเพื่อการร่างกฎหมายบนบรรทัดฐานของอนุสัญญา UPOV ฉบับค.ศ. ๑๙๕๑ ไว้สำหรับช่วยประเทศหรือองค์กรที่ตั้งใจจะจัดทำร่างกฎหมายให้เป็นไปตาม

^{๒๒} <http://www.bilaterals.org/spip.php?article3723> ๒๐ มกราคม ๒๕๕๓

^{๒๓} http://www.upov.int/export/sites/upov/en/publications/pdf/upov_inf_6_1.pdf ๒๐ มกราคม ๒๕๕๓

อนุสัญญา UPOV ฉบับ ค.ศ. ๑๙๙๑ ทั้งกลุ่มที่ประสงค์จะเป็นภาคีสมาชิกใหม่ของอนุสัญญา UPOV และกลุ่มสมาชิกเก่าที่ต้องการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายให้เป็นที่พอใจ อนุสัญญา UPOV ฉบับ ค.ศ. ๑๙๙๑ ซึ่งหากเป็นกรณีประเทศไทยจะรายละเอียดมีดังนี้

- นิยาม

ก) นักปรับปรุงพันธุ์พืช หมายความว่า

○ บุคคลที่ผสมพันธุ์ หรือค้นพบและพัฒนา ซึ่งพันธุ์พืช

○ นายจ้างหรือผู้ว่าจ้างของบุคคลที่ผสมพันธุ์ หรือค้นพบและพัฒนา ซึ่งพันธุ์พืช ที่ทำงานตามสัญญาจ้าง หรือโดยสัญญาจ้างซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้ทำการปรับปรุงพันธุ์พืชใหม่

○ ทายาทของบุคคลที่ผสมพันธุ์ หรือค้นพบและพัฒนา ซึ่งพันธุ์พืช หรือนายจ้างหรือผู้ว่าจ้างของบุคคลที่ผสมพันธุ์ หรือค้นพบและพัฒนา ซึ่งพันธุ์พืช แล้วแต่กรณี

ข) สิทธินักปรับปรุงพันธุ์ หมายความว่า สิทธิของนักปรับปรุงพันธุ์ที่ระบุใน พระราชบัญญัติ

นี้

ก) พันธุ์ หมายความว่า กลุ่มของพืชกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นกลุ่มย่อยภายในหน่วยทางอนุกรมวิธานเชิงพฤกษศาสตร์ที่เล็กที่สุดซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป โดยกลุ่มของพืชนั้นจะต้อง

○ สามารถถูกจำแนกได้จากการแสดงออกของลักษณะที่เป็นผลของสภาพพันธุกรรมหนึ่งหรือหลายสภาพทางพันธุกรรมร่วมกัน

○ มีลักษณะที่เป็นผลจากการแสดงออกของสภาพทางพันธุกรรมหนึ่งหรือหลายสภาพทางพันธุกรรมร่วมกัน แตกต่างจากพืชกลุ่มอื่นโดยอย่างน้อยหนึ่งลักษณะ

○ จัดเป็นหน่วยซึ่งเหมาะสมต่อการขยายพันธุ์ได้โดยไม่เกิดความเปลี่ยนแปลง

ง) ยูพอฟ หมายความว่า สหภาพระหว่างชาติเพื่อการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ ตามอนุสัญญาระหว่างชาติว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ ค.ศ. ๑๙๖๑ และต่อมาถูกกล่าวถึงในฉบับ ค.ศ. ๑๙๗๒ ฉบับ ค.ศ. ๑๙๗๘ และในฉบับ ค.ศ. ๑๙๙๑

จ) สมาชิกอนุสัญญา UPOV หมายความว่า ประเทศสมาชิกของอนุสัญญา UPOV ฉบับ ค.ศ. ๑๙๖๑ ฉบับ ค.ศ. ๑๙๗๒ หรือฉบับ ค.ศ. ๑๙๗๘ หรือภาคีสมาชิกของอนุสัญญา UPOV ฉบับ ค.ศ. ๑๙๙๑

ฉ) รัฐมนตรี หมายความว่า รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

- วัตถุประสงค์

ก) กฎหมายฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะให้สิทธิและคุ้มครองสิทธิของนักปรับปรุงพันธุ์

ข) กรมวิชาการเกษตรเป็นหน่วยงานซึ่งทำหน้าที่ให้สิทธิแก่นักปรับปรุงพันธุ์

- สกุดและชนิดพืชที่จะได้รับความคุ้มครอง

รัฐมนตรีจะประกาศสกุดและชนิดพืชที่จะได้รับความคุ้มครองอย่างน้อย ๑๕ ชนิดหรือสกุด เมื่อเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV และพืชทุกชนิดหรือสกุดจะได้รับความคุ้มครองภายในระยะเวลา ๑๐ ปีหลังจากพระราชบัญญัตินี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

- การปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ

ก) คนชาติของสมาชิกอนุสัญญา UPOV และบุคคลที่พำนักและนิติบุคคลที่จดทะเบียนภายในอาณาเขตของสมาชิกอนุสัญญา UPOV จะได้รับสิทธิและความคุ้มครองสิทธินักปรับปรุงพันธุ์ตามพระราชบัญญัตินี้ เช่นเดียวกับคนชาติไทย เมื่อปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่ใช้อยู่บังคับกับคนชาติไทย

ข) คนชาติ หมายความว่าบุคคลที่ถือสัญชาติของประเทศสมาชิกอนุสัญญา UPOV หรือถือสัญชาติของประเทศที่เป็นสมาชิกของภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV ในกรณีที่ภาคีสมาชิกของอนุสัญญา UPOV เป็นองค์การระหว่างรัฐ

- เงื่อนไขการให้ความคุ้มครอง

ก) สิทธินักปรับปรุงพันธุ์จะให้แก่พันธุ์ที่

- ใหม่
- แตกต่าง
- สม่าเสมอ
- คงตัว

ข) การให้สิทธินักปรับปรุงพันธุ์จะไม่ถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขอื่น เมื่อพันธุ์พืชนั้นมีชื่อเรียกตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้ และนักปรับปรุงพันธุ์ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขของพระราชบัญญัตินี้ รวมทั้งได้ชำระค่าธรรมเนียมแล้ว (สหภาพยูพอฟเห็นว่านักปรับปรุงพันธุ์พืชไม่จำเป็นต้องเปิดเผยแหล่งที่มาของเชื้อพันธุกรรมซึ่งใช้ในการปรับปรุง

พันธุ์หรือแสดงหลักฐานการได้มาซึ่งเชื้อพันธุกรรมที่ใช้ในการปรับปรุงพันธุ์อย่างถูกต้อง ตามกฎหมาย เนื่องจากพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ไม่สามารถยืนยันความถูกต้องของการใช้เชื้อพันธุกรรมได้)

- ความใหม่

พันธุ์จะเป็นพันธุ์ใหม่ ถ้าในวันที่ยื่นขอรับความคุ้มครองนั้น ส่วนขยายพันธุ์หรือผลิตผลของพันธุ์พืชยังไม่เคยถูกจำหน่ายแจกจ่ายประการใดแก่บุคคลอื่น โดยนักปรับปรุงพันธุ์หรือโดยความเห็นชอบของนักปรับปรุงพันธุ์ เพื่อวัตถุประสงค์ในการหาประโยชน์จากพันธุ์พืชนั้น

○ ภายในราชอาณาจักร หนึ่งปีก่อนวันที่ยื่นขอรับความคุ้มครอง

○ ภายนอกราชอาณาจักร สี่ปีก่อนวันที่ยื่นขอรับความคุ้มครอง หรือหกปีก่อนวันที่ยื่นขอรับความคุ้มครอง กรณีไม่ต้นหรืองุ่น

- ความแตกต่าง

พันธุ์จะมีความแตกต่างเมื่อสามารถแยกแยะได้อย่างชัดเจนจากพันธุ์อื่นซึ่งเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปในวันที่ยื่นขอรับความคุ้มครอง ทั้งนี้พันธุ์อื่นซึ่งเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปนั้น ให้ความหมายรวมถึงพันธุ์ที่ยื่นขอรับความคุ้มครองหรือขอจดทะเบียนพันธุ์ในประเทศหนึ่งประเทศใดในวันที่ยื่นขอรับความคุ้มครอง และได้รับความคุ้มครองหรือขอจดทะเบียนพันธุ์ในเวลาต่อมา

- ความสม่ำเสมอ

พันธุ์จะมีความสม่ำเสมอ ถ้ามีความสม่ำเสมอในลักษณะประจำพันธุ์ที่เกี่ยวข้อง โดยอาจมีความแปรปรวนซึ่งคาดได้ล่วงหน้าจากวิธีการขยายพันธุ์ที่ใช้สำหรับพันธุ์พืชนั้น

- ความคงตัว

พันธุ์จะมีความคงตัว ถ้าลักษณะประจำพันธุ์ที่เกี่ยวข้องไม่เปลี่ยนแปลงหลังจากการขยายพันธุ์ซ้ำ หรือหลังสิ้นสุดวงจรการขยายพันธุ์แต่ละวงจร

- การยื่นขอรับความคุ้มครอง

ก) วันที่ยื่นขอรับความคุ้มครองให้ถือเอาจากวันที่พนักงานเจ้าหน้าที่รับคำขอซึ่งได้กรอกข้อมูลถูกต้องตามพระราชบัญญัตินี้

ข) กรมวิชาการเกษตรจะไม่ปฏิเสธการให้สิทธิ นักปรับปรุงพันธุ์หรือจำกัดอายุสิทธิ นักปรับปรุงพันธุ์ด้วยเหตุว่าพันธุ์เดียวกันไม่ได้ขอรับความคุ้มครอง ถูกปฏิเสธ หรือสิ้นสุดอายุคุ้มครองในประเทศอื่น

- สิทธิการยื่นก่อน

ก) นักปรับปรุงพันธุ์ซึ่งยื่นคำขอที่ถูกต้องเพื่อขอรับความคุ้มครองในประเทศหนึ่งประเทศใดที่เป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV แล้ว จะได้สิทธิการยื่นก่อนในการยื่นคำขอต่อกรมวิชาการเกษตรเป็นเวลาสิบสองเดือนนับจากวันที่พนักงานเจ้าหน้าที่รับคำขอซึ่งได้กรอกข้อมูลถูกต้องของพันธุ์พืชเดียวกันเป็นครั้งแรก

ข) การรับสิทธิการยื่นก่อน นักปรับปรุงพันธุ์จะต้องอ้างสิทธิการยื่นคำขอครั้งแรกเมื่อยื่นคำขอแก่กรมวิชาการเกษตร

กรมวิชาการเกษตรจะให้นักปรับปรุงพันธุ์ส่งมอบสำเนาคำขอครั้งแรกที่มีการรับรองสำเนาโดยพนักงานเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่รับคำขอครั้งแรก ภายในเวลาไม่น้อยกว่าสามเดือนนับจากการยื่นคำขอ รวมทั้งให้ส่งมอบตัวอย่างหรือหลักฐานที่แสดงว่าพันธุ์พืชซึ่งจะเป็นวัตถุแห่งสิทธิในคำขอทั้งสองฉบับเป็นพันธุ์เดียวกัน

ค) นักปรับปรุงพันธุ์มีเวลาสองปีหลังจากสิ้นสุดระยะเวลาของสิทธิการยื่นก่อน หรือหลังจากคำขอครั้งแรกถูกปฏิเสธหรือถูกละทิ้ง เพื่อที่จะส่งมอบข้อมูลที่จำเป็น เอกสารหรือสิ่งอื่นใดซึ่งต้องใช้ในการตรวจสอบคำขอ

ง) การกระทำในระหว่างเวลาสิบสองเดือนของสิทธิการยื่นก่อน เช่นการยื่นคำขออีกครั้งหนึ่ง การตีพิมพ์เผยแพร่ หรือใช้พันธุ์ที่ยื่นคำขอไว้ครั้งแรก จะไม่ถูกใช้เป็นเหตุในการปฏิเสธคำขอครั้งถัดมา การกระทำดังกล่าวจะต้องไม่ก่อสิทธิให้แก่บุคคลที่สาม

- การตรวจคำขอ

การให้สิทธินักปรับปรุงพันธุ์จะกระทำได้เมื่อมีการตรวจสอบแล้วว่าเป็นไปตามเงื่อนไขการคุ้มครอง ความใหม่ ความแตกต่าง ความสม่ำเสมอ และความคงตัว

ในกระบวนการตรวจสอบนั้น พนักงานเจ้าหน้าที่อาจปลูกพืชหรือดำเนินการตรวจสอบด้วยวิธีอื่นตามความจำเป็น โดยให้มีการปลูกพืชหรือการตรวจสอบด้วยวิธีอื่นตามความจำเป็น พิจารณาจากผลการปลูกทดสอบหรือผลการตรวจสอบอื่นซึ่งได้ดำเนินการไว้แล้ว

พนักงานเจ้าหน้าที่อาจขอให้นักปรับปรุงพันธุ์ส่งมอบข้อมูลที่จำเป็น เอกสาร หรือสิ่งอื่นใดทั้งหมดที่ระบุในพระราชบัญญัตินี้

- การคุ้มครองชั่วคราว

นักปรับปรุงพันธุ์จะได้รับความคุ้มครองชั่วคราวเพื่อปกป้องสิทธิประโยชน์ในช่วงระหว่างการประกาศโฆษณาคำขอกับการออกหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่

- ขอบเขตสิทธินักปรับปรุงพันธุ์

ก) การกระทำดังต่อไปนี้ เกี่ยวกับส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์ที่ได้รับความคุ้มครอง จะถือว่าได้รับอนุญาตจากนักปรับปรุงพันธุ์

- การผลิต หรือการขยายพันธุ์ รวมทั้งการเพิ่มปริมาณ
- การปรับสภาพเพื่อการขยายพันธุ์
- การเสนอขาย
- การส่งออก
- การนำเข้า
- การเก็บเพื่อวัตถุประสงค์ที่กล่าวแล้ว

นักปรับปรุงพันธุ์อาจอนุญาตโดยมีข้อจำกัดและเงื่อนไขก็ได้

ข) การผลิต หรือการขยายพันธุ์ รวมทั้งการเพิ่มปริมาณ การปรับสภาพเพื่อการขยายพันธุ์ การเสนอขาย การส่งออก การนำเข้า รวมทั้งการเก็บเพื่อการกระทำที่กล่าวแล้ว ซึ่งผลิตผลที่อาจเป็นพืชทั้งต้นหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของพืช และผลิตภัณฑ์โดยตรงจากผลิตผลของพืชซึ่งได้จากการใช้ส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์ที่ได้รับความคุ้มครอง โดยไม่ได้รับอนุญาต จะต้องขออนุญาตจากนักปรับปรุงพันธุ์ เว้นแต่กรณีที่นักปรับปรุงพันธุ์มีโอกาสที่สามารถบังคับใช้สิทธิต่อส่วนขยายพันธุ์ดังกล่าวแล้ว

ค) พันธุ์ที่ระบุในข้อ ก) และข้อ ข) ให้หมายความรวมถึง

- พันธุ์ซึ่งอนุพัทธ์อย่างสำคัญจากพันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครอง ในกรณีที่พันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครองไม่ได้เป็นพันธุ์ประเภทอนุพันธุ์สำคัญ
- พันธุ์ซึ่งไม่มีความแตกต่างอย่างชัดเจนตามพระราชบัญญัตินี้ จากพันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครอง
- พันธุ์ซึ่งต้องใช้พันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครองในการผลิตทุกครั้ง

ทั้งนี้พันธุ์ที่จะจัดเป็นพันธุ์ประเภทอนุพันธุ์สำคัญของอีกพันธุ์หนึ่งนั้น เมื่อ

○ พันธุ์นั้นเป็นผลอย่างชัดเจนจากพันธุ์ตั้งต้น หรือจากพันธุ์ที่เป็นผลอย่างชัดเจนจากพันธุ์ตั้งต้น โดยยังคงการแสดงออกซึ่งลักษณะสำคัญที่เป็นผลของสภาพทางพันธุกรรมหนึ่งหรือหลายสภาพทางพันธุกรรมร่วมกัน

○ พันธุ์นั้นแตกต่างอย่างชัดเจนจากพันธุ์ตั้งต้น และ

○ พันธุ์นั้นมีลักษณะที่เกิดจากการแสดงออกซึ่งลักษณะสำคัญที่เป็นผลของสภาพทางพันธุกรรมหนึ่งหรือหลายสภาพทางพันธุกรรมร่วมกันเหมือนพันธุ์ตั้งต้น ยกเว้นความแตกต่างซึ่งเป็นผลจากการอนุพัทธ์

(พันธุ์ประเภทอนุพันธุ์สำคัญอาจได้จากการคัดเลือกพันธุ์กลายที่เกิดตามธรรมชาติหรือถูกชักนำขึ้นหรือจากพันธุ์กลายเนื่องจากการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ จากการคัดเลือกต้นที่แปรปรวนจากต้นของพันธุ์ตั้งต้น การผสมกลับ หรือการตัดต่อสารพันธุกรรม)

- ข้อยกเว้นการถือสิทธินักปรับปรุงพันธุ์

สิทธินักปรับปรุงพันธุ์จะไม่ครอบคลุมถึง

○ การกระทำเพื่อตนเองและไม่มีวัตถุประสงค์ทางการค้า

○ การกระทำที่มีวัตถุประสงค์ด้านการศึกษาทดลอง

○ การกระทำที่มีวัตถุประสงค์ด้านการปรับปรุงพันธุ์ โดยไม่กระทำการอื่นใดซึ่งอยู่ในขอบเขตสิทธิของนักปรับปรุงพันธุ์

ในขอบเขตสิทธิของนักปรับปรุงพันธุ์

- การสิ้นสุดแห่งสิทธินักปรับปรุงพันธุ์

สิทธินักปรับปรุงพันธุ์จะไม่ครอบคลุมถึงการกระทำเกี่ยวกับส่วนหนึ่งส่วนใดของพันธุ์พืชที่ได้รับการคุ้มครอง หรือของพันธุ์ที่อยู่ในขอบเขตแห่งสิทธิ ซึ่งจำหน่ายหรือวางตลาดโดยนักปรับปรุงพันธุ์หรือโดยความเห็นชอบของนักปรับปรุงพันธุ์ในราชอาณาจักร รวมทั้งอนุพันธุ์ของสิ่งที่กล่าวแล้ว ยกเว้นเป็นการกระทำที่

○ เกี่ยวข้องกับการนำพันธุ์พืชนั้น ไปขยายพันธุ์อีกครั้งหนึ่ง

○ เกี่ยวข้องกับการส่งออกส่วนขยายพันธุ์ ผลผลิต หรือผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากผลผลิต

โดยตรงของพันธุ์พืช ไปยังประเทศที่ไม่ให้ วามคุ้มครองพันธุ์พืชในชนิดหรือสกุล

เดียวกับพันธุ์พืชดังกล่าว ยกเว้นเป็นการส่งออกเพื่อการบริโภคขั้นสุดท้าย

- ข้อจำกัดการใช้สิทธินักปรับปรุงพันธุ์

ก) ความอิสระในการใช้สิทธิของนักปรับปรุงพันธุ์จะถูกจำกัดได้ เฉพาะเมื่อเป็นการกระทำเพื่อสาธารณประโยชน์ ยกเว้นที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

ข) หากรัฐมนตรีอนุญาตให้บุคคลที่สามเข้ากระทำการใดซึ่งต้องได้รับอนุญาตปรับปรุงพันธุ์ นักปรับปรุงพันธุ์จะได้รับค่าชดเชยอย่างเป็นธรรม

- มาตรการควบคุมการค้า

สิทธินักปรับปรุงพันธุ์เป็นอิสระจากมาตรการควบคุมการผลิต การออกใบรับรอง หรือการตลาดของส่วนขยายพันธุ์ ผลิตผล หรือผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากผลิตผล โดยตรงของพันธุ์พืช หรือการนำเข้าหรือส่งออกส่วนขยายพันธุ์ ผลิตผล หรือผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากผลิตผล โดยตรงของพันธุ์พืช

มาตรการในวรรคหนึ่ง จะต้องไม่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้

- อายุของสิทธินักปรับปรุงพันธุ์

สิทธินักปรับปรุงพันธุ์มีอายุ ๒๐ ปีนับจากวันที่ได้รับสิทธิ สำหรับไม้ต้นและองุ่น สิทธิปรับปรุงพันธุ์จะมีอายุ ๒๕ ปี

- การกำหนดชื่อ

ก) พันธุ์พืชจะต้องมีชื่อสำหรับใช้เรียกขานเป็นการทั่วไป การจดทะเบียนชื่อพันธุ์จะต้องไม่เป็นอุปสรรคต่อความอิสระในการใช้ชื่อพันธุ์ที่เกี่ยวข้องกับพันธุ์พืชที่ได้รับความคุ้มครอง แม้อายุการคุ้มครองจะหมดลงแล้วก็ตาม ยกเว้นมีการใช้ชื่อนั้นก่อนแล้ว

ข) ชื่อพันธุ์ต้องทำให้สามารถบ่งชี้พันธุ์พืชนั้นได้ ชื่อพันธุ์ต้องไม่ประกอบด้วยตัวเลขเพียงอย่างเดียว ยกเว้นเป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันในการตั้งชื่อสำหรับพืชนั้น ชื่อพันธุ์ต้องไม่นำไปสู่ความเข้าใจผิดหรือสร้างความสับสนหลงผิดเกี่ยวกับลักษณะคุณค่า หรือการบ่งชี้พันธุ์หรือนักปรับปรุง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชื่อพันธุ์นั้นต้องแตกต่างจากชื่อพันธุ์อื่นของพืชชนิดเดียวกันหรือชนิดที่ใกล้ชิดกัน ซึ่งมีชื่ออยู่ในอาณาเขตของภาคีสมาชิกของอนุสัญญา UPOV

ค) นักปรับปรุงพันธุ์ต้องยื่นชื่อพันธุ์ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ของกรมวิชาการเกษตร ถ้าชื่อนั้นไม่เป็นไปตามคุณสมบัติข้อ ข) พนักงานเจ้าหน้าที่จะต้องปฏิเสธการจดทะเบียนชื่อพันธุ์นั้นแล้วไป

นักปรับปรุงพันธุ์ยื่นเสนอชื่อใหม่ภายในเวลาที่กำหนด ชื่อนั้นจะถูกขึ้นทะเบียนกับกรมวิชาการเกษตรพร้อมกับการออกหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ให้สิทธินักปรับปรุงพันธุ์

ง) สิทธิของการใช้ชื่อก่อน โดยบุคคลที่สามจะต้องไม่ได้รับผลกระทบ ถ้าชื่อนั้นถูกใช้โดยผู้อื่นแล้ว พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องแจ้งให้นักปรับปรุงพันธุ์เพื่อเสนอชื่ออื่นสำหรับพันธุ์พืชนั้น

จ) พันธุ์พืชจะต้องใช้ชื่อพันธุ์เดียวกันเมื่อยื่นขอรับความคุ้มครองต่อภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV พนักงานเจ้าหน้าที่จะขึ้นทะเบียนชื่อพันธุ์พืชที่ขึ้นไว้ ถ้าชื่อนั้นไม่เหมาะสม พนักงานเจ้าหน้าที่จะต้องแจ้งให้นักปรับปรุงพันธุ์ยื่นเสนอชื่ออื่น

ฉ) กรมวิชาการเกษตรต้องแจ้งข้อมูลการจดทะเบียนชื่อแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV ทั้งการยื่นชื่อพันธุ์ การจดทะเบียน และการยกเลิกชื่อพันธุ์ หน่วยงานเหล่านั้นอาจตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการจดทะเบียนชื่อต่อกรมวิชาการเกษตรก็ได้

ช) ผู้ใดจะเสนอขายหรือวางตลาดส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์พืชที่ได้รับความคุ้มครองภายใต้ราชอาณาจักร ต้องใช้ชื่อของพันธุ์พืชนั้น แม้สิทธินักปรับปรุงพันธุ์ของพันธุ์พืชนั้นจะสิ้นสุดลงแล้ว ยกเว้นไม่สามารถใช้ชื่อนั้นได้เนื่องจากมีผู้อื่นใช้ชื่อยุ่ก่อน

ซ) ในการเสนอขายหรือวางตลาด เครื่องหมายการค้า ชื่อพันธุ์อาจใช้ร่วมกับชื่อการค้าหรือสิ่งบ่งชี้อื่นในลักษณะเดียวกันก็ได้ ในกรณีดังกล่าว ชื่อพันธุ์จะต้องมีลักษณะที่สังเกตเห็นได้ง่าย

- โฆษณาสิทธินักปรับปรุงพันธุ์

สิทธินักปรับปรุงพันธุ์จะเป็นโฆษณา เฉพาะในกรณีดังต่อไปนี้เท่านั้น

- ตรวจสอบว่าพันธุ์พืชนั้นขาดคุณสมบัติด้านความใหม่หรือความแตกต่าง ในวันที่ได้รับสิทธินักปรับปรุงพันธุ์
- ตรวจสอบว่าพันธุ์พืชนั้นขาดคุณสมบัติด้านความสม่ำเสมอหรือความคงตัว ในวันที่ได้รับสิทธินักปรับปรุงพันธุ์
- ตรวจสอบว่าผู้รับสิทธินักปรับปรุงพันธุ์ ไม่มีคุณสมบัติเป็นนักปรับปรุงพันธุ์ ยกเว้นจะโอนสิทธินั้นให้แก่นักปรับปรุงพันธุ์

- การยกเลิกสิทธินักปรับปรุงพันธุ์

สิทธินักปรับปรุงพันธุ์อาจถูกยกเลิกได้ ถ้าพันธุ์พืชนั้น ไม่มีคุณสมบัติด้านความสม่ำเสมอหรือความคงตัวอีกต่อไป

สิทธินักปรับปรุงพันธุ์อาจถูกยกเลิกได้ ถ้าถูกร้องขอภายในระยะเวลาที่กำหนด เฉพาะในกรณีดังต่อไปนี้เท่านั้น

- นักปรับปรุงพันธุ์ไม่ส่งมอบข้อมูล เอกสาร หรือสิ่งอื่นใด ซึ่งจำเป็นต่อการยืนยันถึงการรักษาพันธุ์พืช ต่อกรมวิชาการเกษตร
- นักปรับปรุงพันธุ์ไม่ชำระค่าธรรมเนียมสำหรับการรักษาสิทธิ
- นักปรับปรุงพันธุ์ไม่เสนอชื่อพันธุ์อื่น หลังจากได้รับแจ้งว่าชื่อพันธุ์ที่จดทะเบียนไว้ถูกยกเลิก

- การใช้สิทธินักปรับปรุงพันธุ์

ก) มาตรการทางแพ่ง

- มาตรการชั่วคราวเพื่อป้องกันหรือระงับการละเมิดสิทธินักปรับปรุงพันธุ์ หรือเพื่อเก็บหลักฐานการละเมิดสิทธิ ตามคำสั่งศาลแพ่ง
- มาตรการเพื่อการดำเนินการทางแพ่งเพื่อยับยั้งการกระทำที่ละเมิดสิทธินักปรับปรุงพันธุ์
- มาตรการเพื่อชดเชยความเสียหายแก่ผู้ทรงสิทธินักปรับปรุงพันธุ์ และเพื่อลดการละเมิดที่อาจจะเกิดตามมา
- มาตรการเพื่อให้มีการยึดหรือทำลายของกลาง
- มาตรการเพื่อให้ผู้ละเมิดต้องรับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายของผู้ทรงสิทธิในการดำเนินคดี
- มาตรการเพื่อบังคับให้ผู้ละเมิดต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลที่สามซึ่งมีส่วนร่วมในการผลิตและเผยแพร่สิ่งที่ละเมิดสิทธิ

ข) มาตรการทางศุลกากร

- มาตรการเพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่ศุลกากรสามารถกัก อายัด ยึด หรือทำลายสิ่งทีผลิตโดยละเมิดสิทธินักปรับปรุงพันธุ์ซึ่งนำเข้าจากต่างประเทศ
- มาตรการเพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่ศุลกากรสามารถกักสิ่งทีละเมิดสิทธินักปรับปรุงพันธุ์ซึ่งจะถูกส่งออกไปยังต่างประเทศ

ค) มาตรการทางปกครอง

- มาตรการชั่วคราวเพื่อป้องกันหรือระงับการละเมิดสิทธินักปรับปรุงพันธุ์ หรือเพื่อเก็บหลักฐานการละเมิดสิทธิ
- มาตรการเพื่อยับยั้งการกระทำที่ละเมิดสิทธินักปรับปรุงพันธุ์
- มาตรการเพื่อให้มีการกำจัดหรือทำลายของกลาง
- มาตรการเพื่อบังคับให้ผู้ละเมิดต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลที่สามซึ่งมีส่วนร่วมในการผลิตและเผยแพร่สิ่งที่ละเมิดสิทธิ
- มาตรการที่ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ ธิบ หรือยึด สิ่งที่ผลิตโดยละเมิดสิทธินักปรับปรุงพันธุ์
- มาตรการเพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบการทดสอบและการให้ใบรับรองส่วนขยายพันธุ์ ส่งมอบข้อมูลเกี่ยวกับส่วนขยายพันธุ์แก่ผู้ทรงสิทธิของพันธุ์พืชนั้น
- มาตรการทางปกครองหรือค่าปรับในกรณีการกระทำผิดพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช หรือการไม่ปฏิบัติตามหรือการใช้ชื่อพันธุ์อย่างไม่ถูกต้อง

ง) มาตรการทางอาญา

การดำเนินคดีอาญาและกำหนดโทษทางอาญาในกรณีที่เป็นการกระทำละเมิด โดยเจตนาต่อสิทธินักปรับปรุงพันธุ์ ในระดับที่เป็นธุรกิจ

จ) อนุญาโตตุลาการ

อนุญาโตตุลาการเป็นกลไกทางเลือกในการยุติข้อขัดแย้งของการใช้มาตรการทางแพ่ง

ฉ) ศาลชำนาญพิเศษ

การจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษเพื่อพิจารณาคดีด้านสิทธินักปรับปรุงพันธุ์

- การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร

ข้อมูลการยื่นขอรับความคุ้มครอง การได้รับสิทธินักปรับปรุงพันธุ์ การเสนอและการอนุมัติ การตั้งชื่อต้องถูกตีพิมพ์เผยแพร่ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์สู่สาธารณชนเป็นประจำ

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการแก้ไขปรับปรุงให้พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒เป็นไปตามแนวปฏิบัติเพื่อการร่างกฎหมายบนบรรทัดฐานของอนุสัญญา UPOVฉบับค.ศ. ๑๙๙๑นั้น จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลักการและสาระสำคัญของกฎหมายเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ

โครงการศึกษาวิจัยผลกระทบและข้อเสนอแนะต่อการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญา UPOV
และการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒

พิจารณาถึงคำอธิบายใน Guidance for the Preparation of Laws Based on the 1991 Act of the UPOV Convention^{๒๔} ซึ่งมีการริตรอนอธิปไตยของประเทศมากเกินไป

^{๒๔} http://www.upov.int/export/sites/upov/en/publications/pdf/upov_inf_6_1.pdf ๒๐ มกราคม ๒๕๕๓

บทที่ ๒

ผลกระทบของการเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV และการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒

๒.๑ การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นจากการเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV

การที่ความตกลงขององค์การการค้าโลกว่าด้วยประเด็นทางการค้าที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญา (Agreement on Trade Related Aspect of Intellectual Property Rights หรือความตกลง TRIPs) ไม่มีบทบังคับให้ประเทศสมาชิกออกกฎหมายเฉพาะตามแนวทางของอนุสัญญา UPOV เนื่องจากประเทศสมาชิกองค์การการค้าโลกยังมีความคิดเห็นที่ความขัดแย้งกันมากในประเด็นการให้ความคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ ในระหว่างการเจรจามาตรา ๒๗.๑(b) ของความตกลง TRIPs จึงได้กำหนดให้มีการทบทวนหลักการที่กำหนดไว้ดังกล่าว ภายในกำหนด ๔ ปีนับแต่วันที่ความตกลงจัดตั้งองค์การการค้าโลกมีผลใช้บังคับ ซึ่งหมายความว่า บทบัญญัติมาตรา ๒๗.๑(b) ของความตกลงทริปส์ต้องได้รับการทบทวนภายในวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๔๒ ดังนั้นประเทศสมาชิกองค์การการค้าโลกแต่ละประเทศจึงมีอิสระที่จะตัดสินใจสร้างระบบกฎหมายเฉพาะขึ้นเพื่อให้คุ้มครองพันธุ์พืชตามระดับการพัฒนาทางเทคโนโลยีการเกษตรและทางเศรษฐกิจของประเทศตนได้ จนกว่าจะมีการทบทวนแก้ไขมาตรา ๒๗.๑(b) ของความตกลง TRIPs^{๒๕}

อนุสัญญา UPOV ถูกจัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อกำหนดให้ประเทศสมาชิกให้ความคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ในรูปแบบที่ใกล้เคียงกัน ด้วยการให้สิทธิเด็ดขาดซึ่งเป็นสิทธิหวงกันแก่นักปรับปรุงพันธุ์ที่เป็นผู้พัฒนาพันธุ์พืชใหม่ อย่างไรก็ตาม การให้สิทธิเด็ดขาดแก่นักปรับปรุงพันธุ์ได้ถูกขยายเพิ่มขึ้นจนไม่มีความแตกต่างไปจากระบบสิทธิบัตรมากนัก กล่าวคือ ๑) เพื่อให้โอกาสแก่นักปรับปรุงพันธุ์ในการที่จะได้รับค่าตอบแทนการการลงทุน พัฒนาพันธุ์พืช เนื่องจากการพัฒนาปรับปรุงพันธุ์พืชใหม่ชนิดหนึ่งต้องใช้ระยะเวลาประมาณ ๑๐ ถึง ๑๕ ปี^{๒๖} ๒) เพื่อสร้าง

^{๒๕} Llewelyn, Margaret. 1998. European Plant Variety Protection: A Reactionary Time. Bio-Science Law Review 6: 211- 218. อ้างโดย นันทน อินทนนท์ กฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช : แนวความคิดและบท วิเคราะห์ จาก <http://people.su.se/~nain4031/pvpconcept.htm> ๑๐ เมษายน ๒๕๕๓

^{๒๖} UPOV, The Need for Legal Protection for New Plant Varieties, จาก <http://www.upov.org> ๑๐ เมษายน ๒๕๕๓

แรงจูงใจในการพัฒนาพันธุ์พืชใหม่ให้แก่เกษตรกรพันธุ์ และ๓) เพื่อเป็นการรับรู้ถึงสิทธิของนักปรับปรุงพันธุ์ที่ได้ใช้ความ วิริยะอุตสาหะในการปรับปรุงพันธุ์พืชใหม่ขึ้นมา อย่างไรก็ตาม หากให้ ความคุ้มครองพันธุ์พืชมากเกินไป โดยปราศจากการควบคุม ก็จะทำให้กลุ่มธุรกิจการเกษตรที่มี ศักยภาพในการพัฒนาพันธุ์พืชใหม่ได้รับอำนาจผูกขาดในการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ ซึ่งจะก่อให้เกิด ผลกระทบต่อระบบเกษตรกรรมและเศรษฐกิจในภาพรวม^{๒๓} โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกลุ่มธุรกิจ การเกษตรเหล่านั้นเป็นวิสาหกิจข้ามชาติ

สำหรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นจากการเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV ซึ่งจะเกิด ขึ้นกับเกษตรกรและนักปรับปรุงพันธุ์พืชสัญชาติไทย หลังจาก ประเทศไทยมีการแก้ไขปรับปรุง พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้เป็นไปตาม Guidance for the Preparation of Laws Based on the 1991 Act of the UPOV Convention^{๒๔} ดังรายละเอียดในหัวข้อ ๑.๔ ของบทที่ ๑ มีดังนี้

- นิยาม

พันธุ์ หมายความว่า กลุ่มของพืชกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นกลุ่มย่อยภายในหน่วยทางอนุกรมวิธาน เจริญพฤกษศาสตร์ที่เล็กที่สุดซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป โดยกลุ่มของพืชนั้นจะต้อง

- สามารถถูกจำแนกได้จากการแสดงออกของลักษณะที่เป็นผลของสภาพ พันธุกรรมหนึ่งหรือหลายสภาพทางพันธุกรรมร่วมกัน
- มีลักษณะที่เป็นผลจากการแสดงออกของสภาพทางพันธุกรรมหนึ่งหรือหลาย สภาพทางพันธุกรรมร่วมกัน แตกต่างจากพืชกลุ่มอื่นโดยอย่างน้อยหนึ่งลักษณะ
- จัดเป็นหน่วยซึ่งเหมาะสมต่อการขยายพันธุ์ได้โดยไม่เกิดความเปลี่ยนแปลง

การกำหนดนิยามของคำว่า “พันธุ์” ใหม่ นี้ จะทำให้ความหมายของคำว่า “พันธุ์” แคบลงมาก ไม่ สามารถครอบคลุมพันธุ์ป่าที่เป็นพันธุ์ทางพฤกษศาสตร์ (Botanical variety) ได้ แม้จะเป็นพืชถิ่นเดียว (Endemic) ในประเทศไทย เนื่องจากพันธุ์ทางพฤกษศาสตร์เป็นหน่วยทางอนุกรมวิธ พฤกษศาสตร์ที่เล็กที่สุดซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ทำให้เกิดความยุ่งยากในการบริหารจัดการ ทรัพยากรพันธุ์พืชของประเทศ ทั้งที่นิยามเดิมตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ นั้น

^{๒๓} นันทน อินทนนท์ กฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช : แนวความคิดและบท วิเคราะห์ จาก <http://people.su.se/~nain4031/pvpconcept.htm> ๑๐ เมษายน ๒๕๕๓

^{๒๔} http://www.upov.int/export/sites/upov/en/publications/pdf/upov_inf_6_1.pdf ๒๐ มกราคม ๒๕๕๓

กำหนดให้ “พันธุ์” เป็นกลุ่มย่อยของชนิด (species) จึงสามารถครอบคลุมพันธุ์พืชดั้งเดิมซึ่งเป็นพันธุ์พืชป่าในระดับพันธุ์ทางพฤกษศาสตร์ได้

- สกุลและชนิดพืชที่จะได้รับความคุ้มครอง

รัฐมนตรีจะประกาศสกุลและชนิดพืชที่จะได้รับความคุ้มครองอย่างน้อย ๑๕ ชนิดหรือสกุลเมื่อเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV และพืชทุกชนิดหรือสกุลจะได้รับความคุ้มครองภายในระยะเวลา ๑๐ ปีหลังจากพระราชบัญญัตินี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

การกำหนดดังกล่าว จะทำให้กรมวิชาการเกษตรต้องลงทุนเตรียมการเพื่อให้ความคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่แก่พืชทุกชนิดหรือสกุลภายในระยะเวลา ๑๐ ปี โดยพืชจำนวนมากไม่มีการปรับปรุงพันธุ์ในประเทศไทย ซึ่งจะเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณโดยไม่เกิดประโยชน์แก่ระบบกสิกรรมของประเทศ

- เงื่อนไขการให้ความคุ้มครอง

การให้สิทธิปรับปรุงพันธุ์จะไม่ถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขอื่น เมื่อพันธุ์พืชนั้นมีชื่อเรียกตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้ และนักปรับปรุงพันธุ์ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขพระราชบัญญัตินี้ รวมทั้งได้ชำระค่าธรรมเนียมแล้ว (สหภาพยุโรปเห็นว่านักปรับปรุงพันธุ์พืชไม่จำเป็นต้องเปิดเผยแหล่งที่มาของเชื้อพันธุกรรมซึ่งใช้ในการปรับปรุงพันธุ์หรือแสดงหลักฐานการได้มาซึ่งเชื้อพันธุกรรมที่ใช้ในการปรับปรุงพันธุ์อย่างถูกต้องตามกฎหมาย เนื่องจากพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ไม่สามารถยืนยันความถูกต้องของการใช้เชื้อพันธุกรรมได้)

การกำหนดประเด็นนี้ จะทำให้นักปรับปรุงพันธุ์ไม่ต้องเปิดเผยแหล่งที่มาของเชื้อพันธุกรรมซึ่งใช้ในการปรับปรุงพันธุ์หรือแสดงหลักฐานการได้มาซึ่งเชื้อพันธุกรรมที่ใช้ในการปรับปรุงพันธุ์อย่างถูกต้องตามกฎหมาย นั้นหมายความว่าพันธุ์พืชที่นักปรับปรุงพันธุ์ยื่นขอจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่นั้นอาจใช้พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไปหรือพันธุ์พืชป่าโดยไม่ได้รับอนุญาตหรือไม่ได้ผ่านการทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ ซึ่งเป็นการกระทำที่ละเมิดกฎหมาย

- ความใหม่

พันธุ์จะเป็นพันธุ์ใหม่ ถ้าในวันที่ยื่นขอรับความคุ้มครองนั้น ส่วนขยายพันธุ์หรือผลิตผลของพันธุ์พืชยังไม่เคยถูกจำหน่ายแจกจ่ายแก่บุคคลอื่น โดยนักปรับปรุงพันธุ์หรือโดยความเห็นชอบของนักปรับปรุงพันธุ์ เพื่อวัตถุประสงค์ในการหาประโยชน์จากพันธุ์ที่ ภายนอก

ราชอาณาจักร สี่ปีก่อนวันที่ยื่นขอรับความคุ้มครอง หรือหกปีก่อนวันที่ยื่นขอรับความคุ้มครอง กรณีไม่ต้นหรืออ้วน

การกำหนดดังกล่าว จะเป็นการขยาย โอกาสให้นักปรับปรุงพันธุ์นำพันธุ์พืชที่มีการจำหน่าย แจกนอกราชอาณาจักรไม่เกินสี่ถึงหกปี แล้วแต่กรณี มายื่นขอจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ได้ นั้น หมายความว่าพันธุ์พืชที่ขาดความใหม่จากต่างประเทศแล้ว จะสามารถเป็นพันธุ์พืชใหม่ในประเทศไทยได้

- ความแตกต่าง

พันธุ์จะมีความแตกต่างเมื่อสามารถแยกแยะได้อย่างชัดเจนจากพันธุ์อื่นซึ่งเป็นที่รู้จัก โดยทั่วไปในวันที่ยื่นขอรับความคุ้มครอง ทั้งนี้พันธุ์อื่นซึ่งเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปนั้น ให้ความหมายรวมถึงพันธุ์ที่ยื่นขอรับความคุ้มครองหรือขอจดทะเบียนพันธุ์ในประเทศหนึ่งประเทศใดในวันที่ยื่นขอรับความคุ้มครอง และได้รับความคุ้มครองหรือขอจดทะเบียนพันธุ์ในเวลาต่อมา

การกำหนดในประเด็นนี้ จะทำให้นักปรับปรุงพันธุ์สามารถนำพันธุ์พืชซึ่งมีลักษณะที่ชัดเจนแต่ไม่แตกต่างกันมากนักมาขึ้นจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ได้

- การยื่นขอรับความคุ้มครอง

กรมวิชาการเกษตรจะไม่ปฏิเสธการให้สิทธินักปรับปรุงพันธุ์หรือจำกัดอายุสิทธินักปรับปรุงพันธุ์ด้วยเหตุว่าพันธุ์เดียวกันไม่ได้ขอรับความคุ้มครอง ถูกปฏิเสธ หรือ นสุดอายุการคุ้มครองในประเทศอื่น

การกำหนดประเด็นนี้ จะเป็นภาระ บังคับไม่ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ปฏิเสธการให้สิทธิปรับปรุงพันธุ์ แม้ว่าพันธุ์พืชนั้นถูกปฏิเสธการคุ้มครองจากต่างประเทศนี้ นับเป็นการแทรกแซงอธิปไตยของประเทศภาคีสมาชิกเป็นอย่างมาก

- การคุ้มครองชั่วคราว

นักปรับปรุงพันธุ์จะได้รับความคุ้มครองชั่วคราวเพื่อปกป้องสิทธิประโยชน์ในช่วงระหว่างการประกาศโฆษณาคำขอกับการออกหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่

การกำหนดดังกล่าวจะทำให้นักปรับปรุงพันธุ์ได้รับการคุ้มครองชั่วคราวในช่วงระหว่างการประกาศโฆษณาคำขอกับการออกหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ เพิ่มจากระยะการคุ้มครองปกติตามอายุหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่

- ขอบเขตสิทธินักปรับปรุงพันธุ์

ก) การกระทำดังต่อไปนี้ เกี่ยวกับส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครอง จะต้องได้รับอนุญาตจากนักปรับปรุงพันธุ์

- การผลิต หรือการขยายพันธุ์ รวมทั้งการเพิ่มปริมาณ
- การปรับสภาพเพื่อการขยายพันธุ์
- การเสนอขาย
- การส่งออก
- การนำเข้า
- การเก็บเพื่อวัตถุประสงค์ที่กล่าวแล้ว

นักปรับปรุงพันธุ์อาจอนุญาต โดยมีข้อจำกัดและเงื่อนไขก็ได้

ข) การผลิต หรือการขยายพันธุ์ รวมทั้งการเพิ่มปริมาณ การปรับสภาพเพื่อการขยายพันธุ์ การเสนอขาย การส่งออก การนำเข้า รวมทั้งการเก็บเพื่อการกระทำที่กล่าวแล้ว ซึ่งผลิตผลที่อาจเป็นพืชทั้งต้นหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของพืช และผลิตภัณฑ์โดยตรงจากผลิตผลซึ่งได้จากการใช้ส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครองโดยไม่ได้รับอนุญาต จะต้องขออนุญาตจากนักปรับปรุงพันธุ์ เว้นแต่กรณีที่นักปรับปรุงพันธุ์มีโอกาสที่สามารถบังคับใช้สิทธิต่อส่วนขยายพันธุ์ดังกล่าวแล้ว

ค) พันธุ์ที่ระบุในข้อ ก) และข้อ ข) ให้หมายความรวมถึง

- พันธุ์ซึ่งอนุพัทธ์อย่างสำคัญจากพันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครอง ในกรณีที่พันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครองไม่ได้เป็นพันธุ์ประเภทอนุพันธุ์สำคัญ
- พันธุ์ซึ่งไม่มีความแตกต่างอย่างชัดเจนตามพระราชบัญญัตินี้ จากพันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครอง
- พันธุ์ซึ่งต้องใช้พันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครองในการผลิตทุกครั้ง

ทั้งนี้พันธุ์ที่จะจัดเป็นพันธุ์ประเภทอนุพันธุ์สำคัญของอีกพันธุ์หนึ่งนั้น เมื่อ

○ พันธุ์นั้นเป็นผลอย่างชัดเจนจากพันธุ์ตั้งต้น หรือจากพันธุ์ที่เป็นผลอย่างชัดเจนจากพันธุ์ตั้งต้น โดยยังคงการแสดงออกซึ่งลักษณะสำคัญที่เป็นผลของสภาพทางพันธุกรรมหนึ่งหรือหลายสภาพทางพันธุกรรมร่วมกัน

○ พันธุ์นั้นแตกต่างอย่างชัดเจนจากพันธุ์ตั้งต้น และ

○ พันธุ์นั้นมีลักษณะที่เกิดจากการแสดงออกซึ่งลักษณะสำคัญที่เป็นผลของสภาพทางพันธุกรรมหนึ่งหรือหลายสภาพทางพันธุกรรมร่วมกันเหมือนพันธุ์ตั้งต้น ยกเว้นความแตกต่างซึ่งเป็นผลจากการอนุพัทธ์

(พันธุ์ประเภทอนุพันธุ์สำคัญอาจได้จากการคัดเลือกพันธุ์กลายที่เกิดตามธรรมชาติหรือถูกชักนำขึ้นหรือจากพันธุ์กลายเนื่องจากการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ จากการคัดเลือกต้นที่แปรปรวนจากต้นของพันธุ์ตั้งต้น การผสมกลับ หรือการตัดต่อสารพันธุกรรม)

การกำหนดดังกล่าว จะเป็นการขยายขอบเขตสิทธินักปรับปรุงพันธุ์ให้คุ้มครองถึงผลิตภัณฑ์และผลิตภัณฑ์โดยตรงจากผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการใช้ส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์พืชใหม่โดยไม่ได้อนุญาต โดยจะต้องขออนุญาตจากนักปรับปรุงพันธุ์ เว้นแต่กรณีที่นักปรับปรุงพันธุ์มีโอกาสสามารถบังคับใช้สิทธิต่อส่วนขยายพันธุ์ดังกล่าวแล้ว และยังคงครอบคลุมถึงพันธุ์ซึ่งเป็นพันธุ์ประเภทอนุพันธุ์สำคัญจากพันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครอง ในกรณีที่พันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครองไม่ได้เป็นพันธุ์ประเภทอนุพันธุ์สำคัญ การขยายขอบเขตดังกล่าวจึงทำให้การคุ้มครองพันธุ์พืชคล้ายกับการให้สิทธิบัตรการประดิษฐ์มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การคุ้มครองพันธุ์ประเภทอนุพันธุ์สำคัญในบางกรณีจะมีสภาพเหมือนกับการให้สิทธิบัตรในพืช อันเป็นการทำให้ นักปรับปรุงพันธุ์มีสิทธิกว้างขวางเป็นอย่างมาก การขยายขอบเขตสิทธินักปรับปรุงพันธุ์ในกรณีนี้จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงหลักการสำคัญของอนุสัญญาจากเดิมเป็นอย่างมาก

- อายุของสิทธินักปรับปรุงพันธุ์

สิทธินักปรับปรุงพันธุ์มีอายุ ๒๐ ปีนับจากวันที่ได้รับสิทธิ สำหรับไม้ต้นและองุ่น สิทธินักปรับปรุงพันธุ์จะมีอายุ ๒๕ ปี

การกำหนดประเด็นนี้ จะเป็นการเพิ่มระยะเวลาการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ เพื่อให้ นักปรับปรุงพันธุ์สามารถหาผลประโยชน์จากพันธุ์พืชที่ได้รับการคุ้มครองนานและมากฤดูปลูกขึ้น

๒.๒ แนวทางแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ ของกรมวิชาการเกษตร

ในช่วงแรกของความพยายามในการร่างกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ทั้งจาก
ต้องการของสมาคมนักปรับปรุงพันธุ์และขยายพันธุ์พืชแห่งประเทศไทย และเพื่อให้เป็นไปตามความ
ตกลง TRIPs กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงพาณิชย์ได้เสนอรูปแบบของกฎหมาย
คุ้มครองพันธุ์พืชที่แตกต่างกันออกไป โดยกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ซึ่ง
หน่วยงานของรัฐในการจัดการด้านทรัพย์สินทางปัญญาได้เสนอให้ใช้ทั้งในรูปแบบของกฎ
สิทธิบัตรพันธุ์พืชและกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชตามแบบประเทศสหรัฐอเมริกา ขณะที่กรมวิชา
เกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้เสนอให้มีการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่โดยอาศัยรูปแบบของ
อนุสัญญา UPOVฉบับค.ศ. ๑๙๙๘ โดยมีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับระบบสังคมเกษตรกรรมของ
ประเทศไทย

ต่อมาการเรียกร้องของสมัชชาคนจนในพ.ศ. ๒๕๔๐ ได้ทำให้การร่างกฎหมายได้รวมเอาการ
คุ้มครองทรัพยากรชีวภาพตามหลักการของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพมาผนวก
รวมกับการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ตามหลักการของอนุสัญญาฉบับค.ศ. ๑๙๙๘ พระราชบัญญัติ
คุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ จึงมีทั้งมิติในการส่งเสริมให้งานปรับปรุงและพัฒนาพันธุ์พืชใหม่ที่
จะก่อประโยชน์ให้แก่ระบบเกษตรกรรม สังคมและประเทศโดยรวม และมีมิติที่จะช่วยให้มีการ
อนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนจากทรัพยากรชีวภาพอันเป็นปัจจัยพื้นฐานชั้นสำคัญของประเทศ
อีกด้วย

หลังจากพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ ถูกประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็น
เวลาเกือบ ๑๐ ปี ในปีพ.ศ. ๒๕๕๑ กรมวิชาการเกษตรได้เริ่มมีการพิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่
อยู่ในความดูแล เพื่อให้การบังคับใช้มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งพระราชบัญญัติ
คุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นกฎหมายฉบับหนึ่งที่ได้รับการพิจารณาแก้ไขปรับปรุง การแก้ไข
พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ ที่กรมวิชาการเกษตรได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
รวมทั้งได้ผ่านการรับฟังความเห็นของผู้เกี่ยวข้องและจะเสนอต่อกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในปี
พ.ศ. ๒๕๕๓ แล้วนั้น มีประเด็นที่ถูกเสนอแก้ไขดังนี้^{๒๕}

^{๒๕} กรมวิชาการเกษตร เอกสารประกอบการรับฟังความคิดเห็น เรื่องการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ.
๒๕๔๒ ๘ เมษายน ๒๕๕๓

- นิยาม (มาตรา ๓)

- “พันธุ์พืช” เปลี่ยนไปใช้นิยามตามอนุสัญญา UPOV
- “พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป” เปลี่ยนไปเพื่อกันพันธุ์พืชที่ครอบครองโดยบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น ออกจากการเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป
- “นักปรับปรุงพันธุ์พืช” เปลี่ยนโดยเพิ่ม “การค้นพบและพัฒนาพันธุ์” ตามนิยามของอนุสัญญา UPOV
- “ชุมชน” ตัดประเด็น การสืบทอดวิถีวัฒนธรรมโดยต่อเนื่อง

- คำศัพท์

เปลี่ยน “การตัดต่อสารพันธุกรรม” เป็น “การตัดแปรสารพันธุกรรม” (มาตรา ๓ และมาตรา ๑๓ วรรคสอง)

เปลี่ยน “พันธุ์พืชใหม่” เป็น “พันธุ์พืช” (มาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง) เปลี่ยน “พันธุ์พืชใหม่” เป็น “พันธุ์พืชที่จดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชใหม่” (มาตรา ๒๓ วรรคหนึ่ง)

- องค์ประกอบของคณะกรรมการคุ้มครองพันธุ์พืช (มาตรา ๕)

เพิ่ม “อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช” และเปลี่ยน “ผู้อำนวยการสถาบันการแพทย์แผนไทย” เป็น “อธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก”

- องค์ประกอบของพันธุ์พืชที่สามารถจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ (มาตรา ๑๒)

- เพิ่มรายละเอียดของความคงตัว
- เปลี่ยนเกณฑ์การพิจารณาความแตกต่าง โดยตัดประเด็นความแตกต่างต้องเกี่ยวข้องกับลักษณะที่เป็นประโยชน์ต่อการเพาะปลูก การบริโภค เกษษกรรม การผลิต หรือการแปรรูป
- เปลี่ยนเกณฑ์การพิจารณาความใหม่ ให้เป็นไปตามอนุสัญญา UPOV

- สิทธิการยื่นก่อน (มาตรา ๒๐ วรรคสอง)
 - เพิ่ม การนับกำหนดที่ผู้ยื่นคำขอต้องส่งสำเนาคำขอหรือหลักฐานอื่นเพื่อยืนยันว่า พันธุ์ที่ยื่นขอรับความคุ้มครองในประเทศไทยและต่างประเทศเป็นพันธุ์เดียวกัน
 - เพิ่มวรรคสาม เพื่อให้สามารถใช้สิทธิการยื่นก่อนในกรณีที่ยื่นคำขอในต่างประเทศ นั้น ถูกยกเลิกหรือละทิ้ง

- การตรวจสอบพันธุ์พืชใหม่
 - เปลี่ยนให้มีการประกาศโฆษณาคำขอที่ผ่านการตรวจสอบ ก่อนมีการตร อยบ ภาคสนาม (มาตรา ๒๑ และมาตรา ๒๒)

- อายุหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่
 - เปลี่ยนอายุการคุ้มครองให้เท่ากับที่กำหนดในอนุสัญญา UPOV

- การคุ้มครองชั่วคราว
 - เพิ่มการคุ้มครองชั่วคราวตั้งแต่การประกาศโฆษณาคำขอ ให้แก่ผู้ยื่นคำขอจดทะเบียน พันธุ์พืชใหม่

- การใช้ชื่อพันธุ์
 - เพิ่มหน้าที่ของผู้ทรงสิทธิในการใช้ชื่อพันธุ์ตาม อนุสัญญา UPOV อีกสองประการ (มาตรา ๓๔)

- การบังคับใช้สิทธิ
 - เปลี่ยน อำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์โดยความเห็นชอบของ คณะกรรมการคุ้มครองพันธุ์พืช ในการป้องกันหรือบรรเทาเหตุที่มีต่อความมั่นคงของ ประเทศ ในการรักษาความมั่นคงทางอาหาร การป้องกันการผูกขาดทางการค้า หรือเพื่อ ประโยชน์สาธารณะ จาก “การออกคำสั่งเพิกถอนหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียน พันธุ์พืชใหม่” เป็น “การออกคำสั่งระงับการใช้สิทธิ หรือยกเลิกหนังสือสำคัญแสดงการ จดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ โดยต้องชดเชยค่าเสียหายจากคำสั่งดังกล่าว แก่ผู้ทรงสิทธิด้วย” (มาตรา ๓๖ วรรคสาม)

- เงื่อนไขและวิธีการขึ้นทะเบียนชุมชน
 - ตัด “การสืบทอดระบบวัฒนธรรมร่วมกันมาโดยต่อเนื่อง” (มาตรา ๔๔ วรรคหนึ่ง)
 - เปลี่ยนผู้รับคำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น จาก “คณะกรรมการคุ้มครองพันธุ์พืช” เป็น “อธิบดีกรมวิชาการเกษตร” (มาตรา ๔๕ วรรคสอง)
- การจัดทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ในการเข้าถึงพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น
 - เปลี่ยนวิธีการจัดทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น จาก “ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการคุ้มครองพันธุ์พืชก่อน” เป็น “ตามระเบียบที่คณะกรรมการคุ้มครองพันธุ์พืชกำหนด” (มาตรา ๔๘ วรรคสอง)
- เงื่อนไขการเข้าถึงพันธุ์พืชป่าและพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป (มาตรา ๕๒ และมาตรา ๕๓)
 - เปลี่ยนเงื่อนไขการเข้าถึงพันธุ์พืชป่าและพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป จาก “การเข้าถึงเพื่อศึกษา ทดลอง หรือวิจัย ที่มีได้มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ในทางการค้า ให้ปฏิบัติตามระเบียบที่คณะกรรมการคุ้มครองพันธุ์พืชกำหนด” เป็น “การเข้าถึงเพื่อศึกษา ทดลอง หรือวิจัย ให้ปฏิบัติตามระเบียบที่คณะกรรมการคุ้มครองพันธุ์พืชกำหนด และถ้าประสงค์จะกระทำเพื่อประโยชน์ในทางการค้า ให้ขออนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์”
- โทษของการไม่ปฏิบัติตามระเบียบการเข้าถึงพันธุ์พืชป่าและพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป
 - เพิ่มให้มีการกำหนดโทษของการไม่ปฏิบัติตามระเบียบการเข้าถึงพันธุ์พืชป่าและพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป เป็น “โทษปรับไม่เกินสองหมื่นบาท โดยอธิบดีกรมวิชาการเกษตร หรือผู้ที่อธิบดีมอบหมายมีอำนาจเปรียบเทียบปรับได้”

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ ในหลายประเด็น (๒.๒.๑, ๒.๒.๔, ๒.๒.๕, ๒.๒.๗, ๒.๒.๘, ๒.๒.๙ และ ๒.๒.๑๐) เป็นไปเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับอนุสัญญา UPOV โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเด็นการแก้ไขมาตรา ๓๖ วรรคสาม เป็น “การออกคำสั่งระงับการใช้สิทธิ หรือยกเลิกหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ โดยต้องชดเชยค่าเสียหายจากคำสั่งดังกล่าว แก่ผู้ทรงสิทธิด้วย” ซึ่งเป็นกรให้สิทธิแก่นักปรับปรุงพันธุ์ผู้

โครงการศึกษาวิจัยผลกระทบและข้อเสนอแนะต่อการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญา UPOV
และการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒

ทรงสิทธิมากกว่าอนุสัญญา UPOV แต่ยังมีอีกหลายประเด็นที่ยังไม่เป็นไปตาม Guidance for the Preparation of Laws Based on the 1991 Act of the UPOV Convention^{๓๐} เช่น ๑) การกำหนดนิยามของคำว่า “นักปรับปรุงพันธุ์พืช” ที่ยังไม่รวมทนาย ๒) การที่ไม่กำหนดให้การคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ของทุกชนิดหรือสกุลภายในระยะเวลา ๑๐ ปี ๓) การคงเงื่อนไขการจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ให้จำเป็นต้องเปิดเผยแหล่งที่มาของเชื้อพันธุกรรมซึ่งใช้ในการปรับปรุงพันธุ์และแสดงหลักฐานการได้มาซึ่งเชื้อพันธุกรรมที่ใช้ในการปรับปรุงพันธุ์อย่างถูกต้องตามกฎหมาย และ ๔) การที่ไม่ขยายขอบเขตสิทธินักปรับปรุงพันธุ์ ให้ครอบคลุมถึงผลิตภัณฑ์ อนุพัทธ์อย่างสำคัญ และพันธุ์ซึ่งต้องใช้พันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครองในการผลิตทุกครั้ง

^{๓๐} http://www.upov.int/export/sites/upov/en/publications/pdf/upov_inf_6_1.pdf ๒๐ มกราคม ๒๕๕๓

บทที่ ๓

ผลการศึกษาและวิเคราะห์ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อเกษตรกร และผลกระทบโดยรวมต่อการจัดการทรัพยากรชีวภาพของประเทศ

๓.๑ ผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากการเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV

ประเทศภาคีก่อตั้งสหภาพยูพอฟต้องใช้เวลา ๗ ปีหลังจากลงนามรับรองอนุสัญญา UPOV ก่อนที่จะให้สัตยาบันเพื่อให้อนุสัญญาฯ มีผลบังคับใช้ เพื่อเตรียมการรองรับผลของการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นกับเกษตรกรภายในแต่ละประเทศ การที่ประเทศไทยจะต้องมีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้เป็นไปตาม Guidance for the Preparation of Laws Based on the 1991 Act of the UPOV Convention ซึ่งมีรายละเอียดปรากฏในหัวข้อ ๒.๑ ของบทที่ ๒ เพื่อให้สหภาพยูพอฟพิจารณายอมรับก่อนที่จะสามารถสมัครเข้าเป็นสมาชิกสหภาพยูพอฟได้ การเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันที่จะเกิดขึ้นจากการอนุวัติตามอนุสัญญา UPOV น่าจะสร้างผลกระทบต่อระบบกสิกรรมของไทยเป็นอย่างมาก ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าผลกระทบด้านต่างๆที่จะเกิดขึ้น มีดังต่อไปนี้

๓.๑.๑ ผลกระทบต่อเกษตรกร

ผลการศึกษาและวิเคราะห์ผลกระทบที่จะเกิดขึ้น เกษตรกรในประเด็นสิทธิเกษตรกร ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพันธุ์พืชและทรัพยากรชีวภาพ ได้แก่ สิทธิในการได้ใช้เมล็ดพันธุ์ในราคาที่เหมาะสม สิทธิในการเก็บรักษาส่วนขยายพันธุ์เพื่อการเพาะปลูกในฤดูถัดไป การคัดเลือกพันธุ์พืชไว้ใช้เพาะปลูก การมีส่วนร่วมในการจัดการและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนจากทรัพยากรชีวภาพ ตลอดจนได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรที่ตนเป็นผู้ปกป้องดูแล^{๓๑} พบว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ มีลักษณะเป็นกฎหมายเฉพาะ (*sui generis system*) ที่จัดทำขึ้นให้

^{๓๑} มุลนิธิชีววิถี. ประชาชนกับการปกป้องความหลากหลายทางชีวภาพ. จาก <http://rrr.biothai.net.web.print.php>

อ้างอิงโดย สงกรานต์ จิตรากร. ๒๕๕๑. รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาผลกระทบต่อสิทธิเกษตรกร จากอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่และสนธิสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยทรัพยากรพันธุกรรมพืชเพื่ออาหารและการเกษตร ที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงการค้าทวิภาคีระหว่างประเทศไทยกับประเทศคู่ค้าเสนอต่อกรมวิชาการเกษตร

เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจสังคมของประเทศไทยซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรม โดยการคุ้มครองทั้งพันธุ์พืชใหม่นั้นมีการผ่อนปรนเงื่อนไขการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ไม่เข้มงวดจนเกินไป เพื่อลดผลกระทบต่อเกษตรกร^{๓๒} ผู้วิจัยวิเคราะห์แล้วเห็นว่า การเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV โดยปราศจากการเตรียมการนั้น อาจเกิดผลกระทบต่อเกษตรกรในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ

- สกกุลและชนิดพืชที่จะได้รับความคุ้มครอง

การที่จะให้ความคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่แก่พืชทุกชนิดหรือสกุภายในระยะเวลา ๑๐ ปีนั้น ผู้วิจัยเห็นว่านอกจากจะเป็นการเปลี่ยนแปลงงบประมาณโดยไม่เกิดประโยชน์ต่อเกษตรกรไทยแล้วยังจะทำให้เกิดประโยชน์ต่อนักปรับปรุงพันธุ์พืชชาวต่างประเทศหรือวิสาหกิจข้ามชาติขนาดใหญ่ ซึ่งจะเข้ามาผูกขาดธุรกิจพันธุ์พืชใหม่ของพืชที่ปรับปรุงพันธุ์พืชชาวไทยยังไม่ได้ดำเนินการปรับปรุงพันธุ์ อันจะเป็นอุปสรรคสำคัญ นักปรับปรุงพันธุ์พืชชาวไทยจะเข้ามาดำเนินการปรับปรุงพันธุ์พืชนั้นในอนาคต ทั้งนี้ การให้ความคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่แก่พืชทุกชนิดหรือสกุ จะดำเนินการควบคู่กับการที่ขยายขอบเขตสิทธิไปคุ้มครองผลิตผลด้วย เพื่อให้ความคุ้มครองแก่สินค้าที่เป็นผลิตผลจากพืชซึ่งไม่สามารถปลูกให้ผลิตได้ในประเทศไทย ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ

- ความใหม่

การที่ให้โอกาสนักปรับปรุงพันธุ์นำพันธุ์พืชที่มีการจำหน่ายจ่ายพระราชอาณาจักรไม่เกินสี่ถึงหกปี แล้วแต่กรณี มาขึ้นของจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ได้ ผู้วิจัยเห็นว่าจะทำให้ระบบกลไกกรรมของประเทศไทยมีโอกาสใช้พันธุ์พืชใหม่ซ้ากว่าต่างประเทศ ซึ่งทำให้เสียโอกาสด้านแข่งขันทางการตลาดแก่ประเทศที่นักปรับปรุงพันธุ์ขึ้นของจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ไว้ก่อน นอกจากนี้ยังจะสร้างปัญหาแก่ผู้ที่ไปจัดหาพันธุ์พืชดังกล่าวจากประเทศที่นักปรับปรุงพันธุ์ขึ้นของจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ไว้

^{๓๒} บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์ และ วิฑูรย์ เตียนจรรย์. วิเคราะห์ข้อเรียก ร้องของสหรัฐในการเจรจา FTA เรื่องการคุ้มครองสิทธิบัตรพืชและสัตว์ จาก <http://www.thaingo.org/cgi-bin/content/content1/show.pl?0303> ๑๐ เมษายน ๒๕๕๓

ก่อน มาใช้ในการผลิตภายในราชอาณาจักรก่อนที่นักปรับปรุงพันธุ์นำพันธุ์พืชนั้นมาขึ้น
ของจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ในราชอาณาจักร เพราะบุคคลดังกล่าวได้ปฏิบัติตาม
กฎหมายทุกประการที่จะได้มาซึ่งส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์พืชนั้นและอาจนำมาลงทุน
ขยายพันธุ์ให้ได้ส่วนขยายพันธุ์จำนวนมากก่อนที่จะมีการให้สิทธิคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่
แก่นักปรับปรุงพันธุ์ แต่จะต้องถูกรอนสิทธิโดยอาจต้องทำลายส่วนขยายพั
ทั้งหมดหรือต้องชำระค่าอนุญาตใช้สิทธิ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการรอนสิทธิมากเกินไป
อย่างไม่เป็นธรรม ซึ่งการพิจารณาความใหม่โดยยินยอมให้มีระยะเวลาหลังการจำหน่าย
จ่ายแจกส่วนขยายพันธุ์โดยนักปรับปรุงพันธุ์หรือโดยความเห็นชอบของนักปรับปรุง
พันธุ์ เพื่อวัตถุประสงค์ในการหาประโยชน์จากพันธุ์พืชนานมากขึ้นเท่าไร ก็จะทำให้
เกิดผลเสียหายจากการรอนสิทธิมากขึ้นเท่านั้น

- ความแตกต่าง

การตัดทอนระดับความแตกต่าง (Minimum distance) ระหว่างพันธุ์พืชที่ยื่นจด
ทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ กับพันธุ์ที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไปนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าจะทำให้มีผู้นำ
พันธุ์พืชซึ่งมีลักษณะไม่แตกต่างกันมากนัก มาขึ้นจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่จำนวนมาก
ทำให้เกิดความสับสนในการเลือกใช้พันธุ์ในการผลิต จนอาจเป็นเหยื่อของผู้
จำหน่ายส่วนขยายพันธุ์ดังที่ได้พบในกรณีพันธุ์พืชขึ้นทะเบียน ซึ่งเป็นการเพิ่มภาระแก่
เกษตรกรในการที่จะต้องลงทุนจัดหาพันธุ์พืชเหล่านั้นมาปลูกทดสอบในแปลงของตน

- การยื่นขอรับความคุ้มครอง

การที่บังคับไม่ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ปฏิเสธการให้สิทธินักปรับปรุงพันธุ์ แม้ว่าพันธุ์
พืชนั้นถูกปฏิเสธการคุ้มครองจากต่างประเทศนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าจะทำให้มีผู้นำพันธุ์พืชที่
ถูกปฏิเสธการคุ้มครองจากต่างประเทศเข้ามาขึ้นจดทะเบียนพันธุ์
ราชอาณาจักร อันเป็นการสร้างภาระการตรวจสอบแก่พนักงานเจ้าหน้าที่โดยไม่จำเป็น
ส่งผลให้กระบวนการจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ทั้งระบบต้องช้าลง ทั้งยังเป็นการก้าวล่วง
อธิปไตยของภาคีสมาชิกมากเกินไป

- การคุ้มครองชั่วคราว

การให้การคุ้มครองชั่วคราวแก่นักปรับปรุงพันธุ์ในช่วงระหว่างการประกาศโฆษณา คำขอกับการออกหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าจะทำให้แรงกดดันให้พนักงานเจ้าหน้าที่เร่งทำงานเพื่อจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ลดลงมาก นอกจากนี้ ยังจะทำให้นักปรับปรุงพันธุ์ได้รับความคุ้มครองในพันธุ์พืชใหม่ (ระยะการคุ้มครองชั่วคราวรวมกับระยะการคุ้มครองตามอายุหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่) ยาวนานขึ้น ซึ่งทำให้ราคาส่วนขยายพันธุ์อยู่ในระดับสูงกว่าปกติมากขึ้น

- ขอบเขตสิทธินักปรับปรุงพันธุ์

การขยายขอบเขตสิทธินักปรับปรุงพันธุ์ให้คุ้มครองผลิตผลและผลิตภัณฑ์โดยตรงจากผลิตผลที่ได้จากการใช้ส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์พืชใหม่โดยไม่ได้รับอนุญาต จะต้องขออนุญาตจากนักปรับปรุงพันธุ์ เว้นแต่กรณีที่นักปรับปรุงพันธุ์มีโอกาสที่สามารถบังคับใช้สิทธิต่อส่วนขยายพันธุ์ดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าจะทำให้อาจเป็นการสร้างภาระการต่อสู้ข้อกล่าวหาแก่เกษตรกรหรือผู้ค้าผลิตผลการเกษตรและผลิตภัณฑ์โดยตรงจากผลิตผล ในการพิสูจน์ว่าผลิตผลและผลิตภัณฑ์โดยตรงจากผลิตผลที่ตนมีอยู่นั้นได้จากการใช้ส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์พืชใหม่ และการกระทำละเมิดดังกล่าวเป็นความผิดทางอาญาที่ยอมความได้ อาจจะทำให้เกิดการเรียกร้องค่าเสียหายจากเกษตรกรหรือผู้ผลิตผลการเกษตรที่เกี่ยวข้องในการยอมความเพื่อไม่ให้มีการดำเนินคดี โดย รับบอบอำนาจจากผู้ทรงสิทธิดังที่พบในกรณีการละเมิดลิขสิทธิ์

ส่วนการขยายขอบเขตสิทธินักปรับปรุงพันธุ์ให้คุ้มครองพันธุ์ซึ่งอนุพัทธ์อย่างสำคัญจากพันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครอง ในกรณีที่พันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครองไม่ได้เป็นพันธุ์ประเภทอนุพัทธ์สำคัญ ผู้วิจัยเห็นว่า การขยายสิทธินักปรับปรุงพันธุ์ดังกล่าวคือการให้สิทธิบัตรแก่ลักษณะเฉพาะที่เด่นต่างจากพันธุ์พืชอื่นในชนิดเดียวกันนั่นเอง^{๑๑} จึงเสมือนกับให้สิทธิบัตรในสิ่งมีชีวิตซึ่งจะสร้างผลกระทบอย่างรุนแรงต่อระบบกสิกรรมสำหรับ

^{๑๑} เช่น หากพันธุ์พืชใหม่นั้นคือข้าวโพดพันธุ์ดัดลักษณะ ที่สามารถปลูกเพื่อเก็บเกี่ยวฝักแก่ได้มากถึง ๔ ฝัก เมื่อได้รับความคุ้มครองแล้ว ข้าวโพดพันธุ์อื่นที่ปลูกแล้วสามารถเก็บเกี่ยวฝักแก่ได้ ๔ ฝัก ก็จะเป็นอนุพัทธ์สำคัญของพันธุ์ดัดลักษณะ จึงเท่ากับลักษณะที่เก็บเกี่ยวฝักแก่ได้ ๔ ฝัก ถูกจดสิทธิบัตรไว้

ประเทศซึ่งจะเริ่มให้ความคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ เนื่องจากนักปรับปรุงพันธุ์ผู้ทรงสิทธิจะมีสิทธิเหนือพันธุ์พืชทุกพันธุ์ที่มีลักษณะพิเศษของพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับคุ้มครอง ซึ่งจะทำให้ให้นักปรับปรุงพันธุ์พืชรายอื่นต้องจ่ายค่าอนุญาตให้ใช้สิทธิก่อนนำพันธุ์พืชที่ตนอนุพัทธ์จากพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับคุ้มครองนั้นออกจำหน่าย อันอาจจะส่งผลให้ราคาจำหน่ายส่วนขยายพันธุ์พืชอยู่ในระดับที่สูงมาก ทั้งนี้จะต้องตระหนักด้วยว่าอายุการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่บางกลุ่ม (ไม้ต้นและองุ่นตามอนุสัญญา UPOV) นั้นมากกว่าอายุสิทธิบัตร

นอกจากนี้การขยายสิทธินักปรับปรุงพันธุ์ดังกล่าวยังจะทำให้เกิดผลเสียแก่เกษตรกรหรือบุคคลสัญชาติไทยซึ่งต้องการประกอบอาชีพนักปรับปรุงพันธุ์ในลักษณะวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ที่ไม่มีกำลังการลงทุนรวบรวมและเก็บรักษาเชื้อพันธุกรรมเพื่อใช้ในกระบวนการปรับปรุงพันธุ์^{๓๔} เนื่องจากบุคคลเหล่านี้อาจจะต้องใช้พันธุ์พืชใหม่ที่เป็นพันธุ์การค้าซึ่งมีการจำหน่ายส่วนขยายพันธุ์โดยทั่วไป เป็นพันธุ์ตั้งต้นในการสกัดสายพันธุ์แท้เพื่อใช้เป็นพันธุ์พ่อ-แม่ในการสร้างพันธุ์ลูกผสม ซึ่งอาจจะถูกจัดเป็นพันธุ์ประเภทอนุพันธ์สำคัญตามที่ระบุไว้ใน Guidance for the Preparation of Laws Based on the 1991 Act of the UPOV Convention^{๓๕} ทำให้ต้องทำความตกลงชำระค่าอนุญาตใช้สิทธิแก่นักปรับปรุงพันธุ์ผู้ทรงสิทธิในพันธุ์ใหม่ตั้งต้น ก่อนที่จะนำพันธุ์ใหม่ออกจำหน่ายเชิงธุรกิจได้ การขยายขอบเขตสิทธิดังกล่าวจึงเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่เริ่มงานปรับปรุงพันธุ์พืชก่อนผู้อื่น ซึ่งในกรณีพืชเศรษฐกิจนั้น ผู้ที่เริ่มงานปรับปรุงพันธุ์พืชรุ่นก่อนผู้อื่นมักเป็นวิสาหกิจข้ามชาติ

- อายุของสิทธินักปรับปรุงพันธุ์

การเพิ่มระยะเวลาการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่เป็น ๒๐ ปีนับจากวันที่ได้รับสิทธิ สำหรับไม้ต้นและองุ่น จะมีอายุ ๒๕ ปีตามอนุสัญญา UPOV นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าจะทำให้

^{๓๔} จากการสัมภาษณ์นายสุขเกษม จิตรสิงห์ บริษัท เฟอร์ติไลเซอร์ แอนด์ไบโอซีดส์ จำกัด

^{๓๕} An indirect way in which it might be possible to obtain an essentially derived variety from an initial variety could be the use of a hybrid variety to obtain a variety which is essentially derived from one of the parent lines of the hybrid.

ปรับปรุงพันธุ์พืชผู้ทรงสิทธิได้รับประโยชน์เกินสมควร อันเป็นการรอนสิทธิของเกษตรกรในการใช้พันธุ์พืชมากขึ้น โดยระยะเวลาการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ตามอายุหนังสือสำคัญเดิมนั้นเหมาะสมกับระบบเกษตรกรรมของไทยซึ่งสามารถเพาะปลูกได้ตลอดปี ขณะที่อายุหนังสือสำคัญซึ่งเสนอให้ปรับแก้ใหม่นั้นเหมาะสมกับระบบเกษตรกรรมของประเทศในเขตหนาวที่เพาะปลูกพืชได้ปีละครั้งเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับระยะเวลาที่นักปรับปรุงพันธุ์ใช้ในการปรับปรุงพันธุ์ และเมื่อพิจารณาจากจำนวนครั้งที่ผู้ทรงสิทธิสามารถจำหน่ายส่วนขยายพันธุ์ตลอดอายุหนังสือสำคัญแล้ว จะพบว่าผู้ทรงสิทธิสามารถจำหน่ายในประเทศไทยได้มากกว่าในต่างประเทศ) ๓ x ๑๒-๑๓ ครั้ง เทียบกับ ๒๐ ครั้ง ในกรณีทั่วไป และ ๒๕ ครั้ง เทียบกับ ๒๗ ครั้ง ในกรณีไม้คั้น(

นอกจากนี้ การกำหนดระยะเวลาการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่นั้น มักกระทำควบคู่กับการกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมการรักษาสิทธิให้เป็นแบบก้าวหน้า^{๓๖} เพื่อให้ให้นักปรับปรุงพันธุ์พืชผู้ทรงสิทธิละสิทธิให้เป็นสาธารณสมบัติก่อนหมดระยะเวลาการคุ้มครอง แต่มาตรการนี้จะใช้ได้ผลกับนักปรับปรุงพันธุ์พืชที่มีทุนน้อยหรือ รายได้จากส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์พืชใหม่จำกัดเท่านั้น

๓.๑.๒ ผลกระทบที่จะเกิดต่อการจัดการทรัพยากรชีวภาพของประเทศ

การที่พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้กำหนดหลักเกณฑ์ต่างๆ ในการขอรับความคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ เช่น การกำหนดให้มีการเปิดเผยแหล่งที่มาของสารพันธุกรรมที่ใช้ในการปรับปรุงพันธุ์ (Disclosure of Origin) การกำหนดให้การเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมพืชต้องเป็นไปโดยได้รับความยินยอมล่วงหน้า (Prior Informed Consent) และการกำหนดให้มีการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างนักปรับปรุงพันธุ์กับเจ้าของหรือผู้ดูแลเชื้อพันธุกรรม เป็นต้น^{๓๗} ผู้วิจัยวิเคราะห์แล้วเห็นว่าผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากการเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV มีดังต่อไปนี้ คือ

^{๓๖} เกียรติศักดิ์ สุวรรณทรตลอด ๒๕๕๓. รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาการเตรียมความพร้อมของประเทศไทยในการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญา UPOV อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องมาจากการจัดทำเขตการค้าเสรี เสนอต่อกรมวิชาการเกษตร

^{๓๗} บัณฑิต เศรษฐกิจโรตม์ และ วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ วิเคราะห์ข้อเรียกร้องของสหรัฐในการเจรจา FTA เรื่องการคุ้มครองสิทธิบัตรพืชและสัตว์ จาก <http://www.thaingo.org/cgi-bin/content/content1/show.pl?0303> ๑๐ เมษายน ๒๕๕๓

พันธุ์พืชรายย่อยรายใหม่ รวมทั้งลดโอกาสการกำกับดูแลการเข้าถึงและได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพของประเทศ

๓.๒ ผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ ตามแนวทางของกรมวิชาการเกษตร

นอกจากการที่อาจจะเกิดผลกระทบจากการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ซึ่งเป็นไปตามอนุสัญญา UPOV ดังที่กล่าวแล้วในหัวข้อ ๓.๑ แล้ว การแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ ตามแนวทางของกรมวิชาการเกษตรที่ผ่านการรับฟังความเห็นของผู้เกี่ยวข้องในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ นั้น ยังอาจสร้างผลกระทบต่อการจัดการทรัพยากรชีวภาพของประเทศดังต่อไปนี้ คือ

- นิยาม (มาตรา ๓) และเงื่อนไขและวิธีการขึ้นทะเบียนชุมชน (มาตรา ๔๔ วรรคหนึ่ง) การแก้ไขโดยตัดประเด็น “การสืบทอดวิถีวัฒนธรรมโดยต่อเนื่อง” จากนิยามคำว่า “ชุมชน” และตัด “การสืบทอดระบบวัฒนธรรมร่วมกันมาโดยต่อเนื่อง” จากเงื่อนไขการขึ้นทะเบียนชุมชน อาจจะทำให้วิสาหกิจด้านการปรับปรุงพันธุ์ดำเนินการจัดตั้งชุมชนตามนิยามใหม่ขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนนำพันธุ์พืชที่ปรับปรุงพันธุ์ได้ใหม่ ไปยื่นขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น เพื่อรับสิทธิที่มีขอบเขตกว้างกว่าสิทธินักปรับปรุงพันธุ์เหนือพันธุ์พืชใหม่ (มีสิทธิเด็ดขาดเหนือการปรับปรุงพันธุ์ ศึกษา ทดลอง และวิจัย และอาจต่ออายุการคุ้มครองได้) และยังสามารถขอรับเงินช่วยเหลือจากกองทุนคุ้มครองพันธุ์พืชเพื่อใช้ในการวิจัยและพัฒนาพันธุ์พืชได้อีกด้วย ผู้วิจัยเห็นว่า จะเป็นการผิดเจตนารมณ์เดิมของพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งต้องการให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนที่ดำรงวิถีวัฒนธรรมด้วยกันมาอย่างต่อเนื่อง โดยคณะผู้จัดทำร่างกฎหมายได้ตระหนักเป็นอย่างดีว่าชุมชนหนึ่งชุมชนใดที่มีการดำรงวิถีวัฒนธรรมด้วยกันมาอย่างต่อเนื่องนั้นอาจตั้งถิ่นฐานภูมิถิ่นแยกจากกันต่างภูมิภาคก็ได้ จึงใช้การดำรงวิถีวัฒนธรรมด้วยกันมาอย่างต่อเนื่องเป็นเงื่อนไขการเป็นชุมชน โดยไม่กล่าวถึงพื้นที่การตั้งถิ่นฐานทางภูมิศาสตร์แต่อย่างใด

การแก้ไขนิยามให้มีความหมายกว้างขึ้น จะทำให้อาจเป็นการสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่มบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ชุมชนตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และยังเป็นการลดทอนการนำเงินกองทุนคุ้มครองพันธุ์พืชช่วยเหลือและอุดหนุนกิจการของชุมชนตามเจตนารมณ์ของกฎหมายให้การอนุรักษ์พันธุ์พืชอีกด้วย

- การจัดทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ในการเข้าถึงพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น การเปลี่ยนวิธีการจัดทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น จาก “ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการคุ้มครองพันธุ์พืชก่อน” เป็น “ตามระเบียบที่คณะกรรมการคุ้มครองพันธุ์พืชกำหนด” (มาตรา ๔๘ วรรคสอง) ผู้วิจัยเห็นว่า อาจจะตัดโอกาสที่คณะกรรมการคุ้มครองพันธุ์พืชจะช่วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มเกษตรกร หรือสหกรณ์ ในการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม จากผู้ที่ประสงค์จะเก็บ จัดหา หรือรวบรวมพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น เพื่อการปรับปรุงพันธุ์ ศึกษา ทดลองหรือวิจัยเพื่อประโยชน์ในทางการค้า

- เงื่อนไขการเข้าถึงพันธุ์พืชป่าและพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป (มาตรา ๕๒ และมาตรา ๕๓) และกำหนดโทษของการไม่ปฏิบัติตามระเบียบการเข้าถึงพันธุ์พืชป่าและพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป (มาตรา ๖๖/๑)

การเปลี่ยนเงื่อนไขการเข้าถึงพันธุ์พืชป่าและพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป จาก “การเข้าถึงเพื่อศึกษา ทดลอง หรือวิจัย ที่มีได้มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ในทางการค้า ให้ปฏิบัติตามระเบียบที่คณะกรรมการคุ้มครองพันธุ์พืชกำหนด ” เป็น “การเข้าถึงเพื่อศึกษา ทดลอง หรือวิจัย ให้ปฏิบัติตามระเบียบที่คณะกรรมการคุ้มครองพันธุ์พืชกำหนด และถ้าประสงค์จะกระทำเพื่อประโยชน์ในทางการค้า ให้ขออนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์” และการเพิ่มโทษของการไม่ปฏิบัติตามระเบียบการเข้าถึงพันธุ์พืชป่าและพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป เป็น “โทษปรับไม่เกินสองหมื่นบาท โดยอธิบดีกรมวิชาการเกษตรหรือผู้ที่อธิบดีมอบหมาย มีอำนาจเปรียบเทียบปรับได้” ผู้วิจัยเห็นว่า ปกติบุคคลหรือนิติบุคคลใดจะดำเนินการปรับปรุงพันธุ์ ศึกษา ทดลอง หรือวิจัยในเรื่องใด ย่อมจะมีวัตถุประสงค์แห่งการลงทุนที่แน่นอนแล้ว การแก้ไขปรับปรุงเงื่อนไขการเข้าถึงพันธุ์พืชป่าและพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไปตามแนวทางของกรมวิชาการ อาจจะเป็นช่องทางทำให้บุคคลที่ไม่ต้องการดำเนินการตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งออกตามความใน มาตรา ๕๒ สามารถเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพโดยอ้างว่าเป็นการกระทำโดยมิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ในทางการค้า จนเกิดผลการปรับปรุงพันธุ์ ศึกษา ทดลอง หรือวิจัย ที่สามารถจะนำไปพัฒนาเป็นสินค้าได้ จึงขออนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่และทำข้อตกลง

แบ่งปันผลประโยชน์ ซึ่งทำให้กองทุนคุ้มครองพันธุ์พืชไม่ได้รับผลประโยชน์จากขั้นตอนแรกของการเข้าถึง นอกจากนี้ การที่ไม่มีการเก็บตัวอย่างทรัพยากรชีวภาพไว้ใช้ในการอ้างอิง จะทำให้ไม่สามารถตรวจติดตามการนำสิ่งประดิษฐ์จากการใช้ทรัพยากรชีวภาพไปขอรับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา เนื่องจากยังไม่มีการบังคับให้เปิดเผยแหล่งที่มาของทรัพยากรชีวภาพ และหลักฐานการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพ สร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ที่ขึ้นขอรับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา อย่างไรก็ตาม การยังคงมาตรา ๑๕ (๕) ไว้ จะยังคงทำให้สามารถกำกับดูแลด้านการจัดการทรัพยากรชีวภาพได้ระดับหนึ่ง

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ ตามแนวทางของกรมวิชาการเกษตรในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ นั้น อาจส่งผลกระทบเพิ่มเติมจากการเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV ในด้านการจัดการทรัพยากรชีวภาพของประเทศ โดยจะลดทอนการสนับสนุนชุมชนให้มีบทบาทในการบริหารจัดการและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนจากทรัพยากรชีวภาพ และยังคงลดทอนขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากรชีวภาพของพนักงานเจ้าหน้าที่

บทที่ ๔

ข้อเสนอแนะด้านแนวทางที่เหมาะสมต่อการเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV และการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒

ผู้วิจัยสังเคราะห์แนวทางที่เหมาะสมต่อการเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV และการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อเกษตรกร และการบริหารจัดการทรัพยากรชีวภาพของประเทศอย่างยั่งยืน ดังนี้

๔.๑ การเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV

การเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV นั้น ไม่ใช่สิ่งที่ประเทศไทยจำเป็นต้องกระทำ ดังที่พบในกรณีข้อสนธิสัญญาและอนุสัญญาระหว่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญานับอื่นๆ เช่น Patent Cooperation Treaty (PCT) ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการตัดสินใจที่จะนำประเทศไทยเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV หรือไม่นั้น จะต้องอยู่บนผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับประเทศ โดยเกษตรกรรายย่อยควรได้รับความสำคัญมากกว่าระบบกสิกรรมโดยรวมของประเทศ ในประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าการเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV จะทำให้ประเทศไทยเป็นที่ยอมรับว่ามีกฎหมายซึ่งให้ความคุ้มครองพันธุ์พืชในลักษณะเดียวกับประเทศอื่นที่ผูกพันกับอนุสัญญา UPOV ฉบับพ.ศ. ๒๕๔๒ อันหมายความว่า จะเกิดความร่วมมือในการคุ้มครองผลิตผลจากพันธุ์พืชใหม่ที่ไม่ได้เพาะปลูกในประเทศนั้นๆ ความยอมรับดังกล่าวอาจจะทำให้มีการส่งออกส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์พืชที่ปรับปรุงพันธุ์ในต่างประเทศมายังประเทศไทยมากขึ้น ซึ่งน่าจะส่งผลให้ประเทศไทยมีพันธุ์พืชใหม่ให้เกษตรกรเลือกใช้เพาะปลูกมากขึ้น และเป็นฐานการผลิตเมล็ดพันธุ์ที่สำคัญภูมิภาค นำรายได้เข้าประเทศเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ขึ้นกับระดับความเข้มงวดของการบังคับใช้กฎหมายด้วย นอกจากนี้ การที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV จะทำให้มีโอกาสที่จะได้รับความช่วยเหลือในการเสริมสร้างขีดความสามารถด้านเทคนิคและด้านการบริหารจัดการแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ของกรมวิชาการเกษตร ซึ่งจะทำให้การทำงาน ตามกฎหมายของพนักงานเจ้าหน้าที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

สำหรับสิ่งที่ประเทศไทยจะต้องดำเนินการหลังจากการเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV โดยอาจไม่เกิดผลดีกับประเทศนั้น ได้แก่ ๑) การที่ประเทศไทยจะต้องสูญเสียอิสระบางส่วนในการตัดสินใจให้ความคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ เนื่องจากอนุสัญญาฯ ได้กำหนดห้ามการตัดสินใจในบ ประเด็น ๒) การที่วิสาหกิจต่างชาติซึ่งมีความพร้อมด้านเทคโนโลยีและทุนสูง เข้ามายึดครองตลาด ส่วนขยายพันธุ์ (เมล็ดพันธุ์และกิ่งพันธุ์) ของประเทศไทย ผ่านการจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ของทั้งพืช เศรษฐกิจและพืชที่นักปรับปรุงพันธุ์พืชชาวไทยยังไม่ได้ปรับปรุงพันธุ์มากยิ่งขึ้น ๓) การที่ประเทศไทยจะต้องสูญเสียความมั่นคงทางอาหารและการเกษตร เนื่องจากการพึ่งพาพันธุ์พืชใหม่จาก ต่างประเทศมากยิ่งขึ้น ๔) การที่เกษตรกรจะต้องมีภาระต้นทุนส่วนขยายพันธุ์ที่ใช้ในการเพาะปลูก มากขึ้น เนื่องจากอายุการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ยาวนานและระบบตลาดส่วนขยายพันธุ์ของไทยไม่ได้ เป็นระบบตลาดแข่งขันเสรีอย่างแท้จริง วิสาหกิจต่างชาติซึ่งมีส่วนแบ่งตลาดในสัดส่วนที่สูงจึงจะ สามารถกำหนดราคาสินค้าให้อยู่ในระดับสูงที่สุด ๕) การที่ประเทศไทยจะต้องสูญเสีย ประสิทธิภาพการดูแลจัดการทรัพยากรชีวภาพลง

การที่การเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV จะสร้างผลกระทบอันไม่พึงประสงค์ในหลาย ด้าน ประเทศไทยจึงมีนโยบายที่จะไม่เข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV มาโดยตลอด อย่างไรก็ตาม หากประเทศไทยเปลี่ยนแปลงนโยบายจากปัจจุบัน เพื่อจะเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV ผู้วิจัยพิจารณาแล้ว มีความเห็นว่าจะเกิดผลกระทบต่อระบบกสิกรรมจากการเข้าเป็นภาคีสมาชิก อนุสัญญา UPOV ที่อาจจะเกิดขึ้นจากการเพิ่มสิทธิโอกาสในการแสวงหาประโยชน์จากเกษตรกรให้นักปรับปรุงพันธุ์ทั้ง และลดโอกาสที่จะทำให้นักปรับปรุงพันธุ์พืชรายย่อยรายใหม่ รวมทั้งลด โอกาสการกำกับดูแลการเข้าถึงและได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพของ ประเทศ ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบในวงกว้างและรุนแรงต่อสภาพเศรษฐกิจสังคมของประเทศในระยะยาว ได้หากปราศจากการเตรียมความพร้อมที่เหมาะสม ดังนั้นผู้วิจัยขอเสนอแนวทางที่เหมาะสมต่อการ เข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV ดังต่อไปนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่ารัฐบาลควรจะต้อง

- เร่งสนับสนุนการสร้างวิสาหกิจชุมชนด้านพันธุ์พืชที่เข้มแข็ง และสามารถพึ่งพาตนเองได้ อย่างยั่งยืนให้ทั่วถึงและรวดเร็ว

การที่มีความเป็นไปได้สูงที่สหภาพยุโรปจะมีการแก้ไขปรับปรุงอนุสัญญา UPOV ให้ ลดอนสิทธิพิเศษของเกษตรกรในการเก็บส่วนขยายพันธุ์ไว้ใช้เอง ซึ่งจะสร้างภาระค่าใช้จ่ายให้แก่ เกษตรกรในการจัดหาส่วนขยายพันธุ์มาใช้เพาะปลูก ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรสร้างกลไกทางเลือก

ให้แก่เกษตรกร เพื่อไม่จำเป็นต้องพึ่งพาส่วนขยายพันธุ์จากวิสาหกิจด้านเมล็ดพันธุ์ซึ่งมีความพยายามร่วมกันในการกำหนดราคาสินค้าเพื่อสร้างกำไรสูง โดยในระยะเริ่มต้นนั้น ภาครัฐจะต้องสนับสนุนด้านพันธุ์พืชทั้งที่เป็นเมล็ดพันธุ์หลักหรือก่อนพันธุ์ซึ่งปรับปรุงพันธุ์โดยนักวิชาการภาครัฐ และในกรณีที่สมาชิกของชุมชนมีศักยภาพในการพัฒนาพันธุ์พืชใหม่ และมีความพร้อม ควรจัดฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในการปรับปรุงพันธุ์ จนเกษตรกร ทักษะความสามารถ ความรู้และประสบการณ์มากเพียงพอ ในการผลิตพันธุ์ดีสำหรับท้องที่ชุมชนนั้นๆ โดยนักปรับปรุงพันธุ์ของชุมชนเอง และควรจัดตั้งเครือข่ายศูนย์พันธุ์พืชชุมชน เพื่อจะทำให้เกษตรกรรายย่อยทั้งในชุมชนเดียวกันและต่างชุมชน ได้มีโอกาสเลือกใช้เมล็ดพันธุ์และก่อนพันธุ์คุณภาพดีตอบสนองความต้องการของเกษตรกรในราคาต่ำ อันจะเป็นทางเลือกที่แท้จริงในการใช้พันธุ์พืชของเกษตรกร

- บรรเทาผลกระทบจากการขยายขอบเขตของสิทธิในพันธุ์พืชใหม่

การที่สิทธิในพันธุ์พืชใหม่ตามอนุสัญญาอุพอจะขยายสู่อุพันธ์สำคัญ พันธุ์พืชที่เหมือนคล้าย และพันธุ์ลูกผสม (ลูกผสมเดี่ยว ลูกผสมคู่ และลูกผสมสามทาง) ของพันธุ์พืชใหม่ จะส่งผลเสียต่อวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมด้านเมล็ดพันธุ์ และนักปรับปรุงพันธุ์พืชรายย่อยของไทย ที่จะต้องเจรจาขออนุญาตในการจำหน่ายส่วนขยายพันธุ์ที่อนุพัทธ์จากพันธุ์พืชที่ได้รับความคุ้มครอง เพราะวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมด้านเมล็ดพันธุ์ และนักปรับปรุงพันธุ์พืชรายย่อยของไทย ไม่มีขีดความสามารถในการรวบรวม เก็บรักษาและพัฒนาเชื้อพันธุกรรมได้เอง ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรมีการสร้างเสริมกลไกเพื่อบรรเทาผลกระทบดังกล่าว โฟ ดำเนินการสร้างเครือข่ายเชื้อพันธุกรรมระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและพันธมิตรจากประเทศกำลังพัฒนาซึ่งมีเกษตรกรรายย่อยเป็นส่วนใหญ่ เพื่อจะได้มีฐานเชื้อพันธุกรรมที่หลากหลายเพียงพอสำหรับการปรับปรุงพันธุ์โดยไม่ต้องพันธุ์ประเภทอนุพันธ์สำคัญจากพันธุ์ที่ได้รับความคุ้มครองของวิสาหกิจข้ามชา นอกจากนี้การมีฐานพันธุกรรมของตนเองที่กว้างและมีคุณภาพ ยังเป็นทรัพย์สินที่ประเมินมูลค่าไม่ได้ในอนาคต ซึ่งจะทำให้การพัฒนาพันธุ์พืชของประเทศไทยเป็นไปได้อย่างยั่งยืน ไม่ว่าจะการที่ประเทศจะต้องเข้าเป็นภาคีอนุสัญญา UPOV หรือแม้กระทั่งจะต้องเป็นภาคีสันติสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยทรัพย์สินทางพันธุกรรมพืชอาหารและการเกษตร (ITPGRFA)

- สร้างเสริมองค์ความรู้และขีดความสามารถด้านการปรับปรุงพันธุ์ของประเทศ

การที่มีความเป็นไปได้สูงที่วิสาหกิจข้ามชาติจะเข้ามาผูกขาดตลาดส่วนขยายพันธุ์มากขึ้นตามระดับความเข้มงวดของการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืชที่อนุวัติตามอนุสัญญา UPOV ซึ่งทำให้ประเทศสูญเสียความมั่นคงด้านอาหารและการเกษตร องค์ความรู้ ความสามารถด้านการปรับปรุงพันธุ์ของประเทศจึงเป็นเครื่องมือที่จำเป็นในการรักษาเอกราชในด้านอาหารและการเกษตรของประเทศไว้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่ารัฐบาลจะต้องกำหนดวาระแห่งชาติเป็นนโยบายให้หน่วยงานวิจัยด้านพืชภาครัฐทั้งหมดทำการวิจัยเพื่อพัฒนาพันธุ์พืชใหม่รองรับการผลิต การเกษตรของเกษตรกรรายย่อยอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการสร้างองค์ความรู้และเชื้อพันธุกรรมที่จะเป็นประโยชน์ต่อนักปรับปรุงพันธุ์ และนักขยายพันธุ์พืชรายย่อยและชุมชนตลอดจนวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมด้านปรับปรุงพันธุ์พืชและด้านขยายพันธุ์ของคนไทย เช่น งานวิจัยและพัฒนาด้านการจัดการ รวบรวม ประเมินคุณสมบัติและประเมินสมรรถนะการผสมพันธุ์ของทรัพยากรพันธุกรรม ทั้งจากแหล่งกำเนิด แหล่งผลิต และธนาคารเชื้อพันธุกรรมทั่วโลก เนื่องจากกลุ่มบุคคลเหล่านี้มีขีดความสามารถจำกัดในการลงทุนเพื่อดำเนินงานวิจัยและพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ต้องใช้เทคโนโลยีระดับสูงในศึกษาวิจัย ซึ่งการใช้เทคโนโลยีระดับที่สูงที่สุดในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง ยังจะทำให้ขีดความสามารถในการแข่งขันทางเทคโนโลยีของประเทศไทยอยู่ในระดับสูงด้วย ทั้งเทคโนโลยีที่จะถูกนำมาเผยแพร่จะต้องเป็นเทคโนโลยีที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติสูงพอควร และเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคในตลาดเป้าหมายอีกด้วย

- แก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติพันธุ์พืช

การที่สหภาพยุโรปไม่ให้มีการกำหนดระดับความแตกต่างขั้นต่ำ (Minimum distance) ขึ้น แต่ได้แนะนำว่าควรใช้พระราชบัญญัติพันธุ์พืชในการสร้างหลักประกันด้านคุณภาพของพันธุ์พืชที่จำหน่ายในราชอาณาจักร ผู้วิจัยจึงเห็นว่ากรมวิชาการเกษตรซึ่งมีหน้าที่ในการดูแลไม่ให้เกษตรกรถูกเอาเปรียบ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสร้างกลไกเพื่อการควบคุมให้ส่วนขยายพันธุ์ที่จะนำออกจำหน่าย จำกนั้นต้องเป็นพันธุ์ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกร ไม่สร้างความสับสนแก่เกษตรกร และคุณภาพสูง เพื่อปกป้องสิทธิเกษตรกร คล้ายกับการใช้กลไกการควบคุมคุณภาพของวัสดุการเกษตร เพื่อให้เกษตรกรไม่ถูกหลอกลวงได้โดยง่าย

- เร่งประกาศใช้กฎหมายว่าด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรชีวภาพ

การที่สหภาพยุโรปไม่ให้เกิดการเปิดเผยแหล่งที่มาของเชื้อพันธุกรรมและการแสดงหลักฐานการได้เชื้อพันธุกรรมมาอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ผู้วิจัยจึงเห็นว่าต้องทำให้มีการพัฒนาเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพสูงในการกำกับดูแลการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพ แต่ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายว่าด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรชีวภาพทุกกลุ่มที่มีอยู่ภายในราชอาณาจักรเป็นการเฉพาะ ทำให้ทรัพยากรชีวภาพอันเป็นสมบัติสำคัญของประเทศถูกคุกคามจากการใช้ประโยชน์อย่างไม่ยั่งยืน จากแพร่กระจายของสิ่งมีชีวิตต่างถิ่น และจากการลักลอบนำของชาวต่างชาติ การจะตัดเงื่อนไขประเด็นข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ในกรณีที่มีการใช้พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไปหรือพันธุ์พืชป่าหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของพันธุ์พืชดังกล่าวในการปรับปรุงพันธุ์พืชที่ยื่นขอจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ต้องมีการตรากฎหมายเพื่อสร้างกลไกที่มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรชีวภาพขึ้นใช้ในประเทศไทย โดยควรต้องอยู่ในความดูแลของหน่วยงานที่มีใช้กรมวิชาการเกษตร เพื่อให้เกิดการตรวจสอบดูแลอย่างจริงจัง

เมื่อได้มีการปฏิบัติตามแนวทางที่เสนอข้างต้นอย่างครบถ้วนแล้ว ประเทศไทยจึงจะสามารถเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV ได้โดยไม่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศในด้านทรัพยากรชีวภาพและความมั่นคงทางอาหารมากนัก อย่างไรก็ตาม การที่องค์กร GRAIN^{๓๘} ได้รายงานว่าวิสาหกิจข้ามชาติขนาดใหญ่ด้านการปรับปรุงพันธุ์และเมล็ดพันธุ์ และด้านเคมีเกษตรกำลังมีความพยายามในการผลักดันให้แก้ไขปรับปรุงอนุสัญญายูพอฟอีกครั้งหนึ่ง โดยจะข้อยกเว้นการถือสิทธิในพันธุ์พืชใหม่ด้านสิทธิพิเศษของเกษตรกรและข้อยกเว้นของนักปรับปรุงพันธุ์ออกโดยสิ้นเชิง เพื่อให้การคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่มีลักษณะคล้ายสิทธิบัตรมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยเห็นว่าหากสมาชิกสหภาพยุโรปตัดสินใจแก้ไขปรับปรุงอนุสัญญา UPOV อีกครั้ง ก็น่าจะเป็นไปเพื่อเพิ่มขอบเขตสิทธินักปรับปรุงพันธุ์ ในสถานการณ์ดังกล่าว ประเทศไทยอาจต้องรีบเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา UPOV เนื่องจากจะได้สามารถผูกพันกับอนุสัญญาฉบับค.ศ. ๑๙๙๑ซึ่งให้สิทธินักปรับปรุงพันธุ์น้อยกว่าอนุสัญญาฉบับใหม่

^{๓๘}<http://www.grain.org/briefings/?id=202>

๔.๒ การแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒

ผู้วิจัยพิจารณาแล้ว มีความเห็นว่า แนวทางการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ ในขณะที่กฎหมายยังมีผลบังคับใช้เพียงบางส่วนนั้น กรมวิชาการเกษตรควรนำผลการศึกษาวิจัยถึงอุปสรรคปัญหาของการบังคับใช้กฎหมายในช่วง ๑๐ ปี ที่ผ่านมา เป็นจุดเริ่มต้นก่อนที่จะพยายามแก้ไขหลักการอื่นที่ยังไม่เคยมีการบังคับใช้ รวมทั้งอาจพิจารณาถึงข้อผิดพลาดในการใช้ศัพท์ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ และอาจต้องปรับบางประเด็นเพื่อให้เป็นไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย โดยผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่สมควรแก้ไขในขั้นต้น ดังต่อไปนี้

- นิยามคำว่า “พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป”

ควรแก้ไขเป็น “พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป” หมายความว่า พันธุ์พืชที่กำเนิดภายในประเทศหรือมีอยู่ในประเทศ ซึ่งได้มีการใช้ประโยชน์อย่างแพร่หลาย และให้หมายความรวมถึงพันธุ์พืชที่ไม่ใช่พันธุ์พืชใหม่ พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น หรือพันธุ์พืชป่า ทั้งนี้ไม่รวมถึงพันธุ์พืชที่บุคคลได้มาจากการนำเข้า พัฒนา คัดเลือกหรือปรับปรุงพันธุ์ และยังคงอยู่ในความครอบครองของบุคคลดังกล่าวแต่ผู้เดียวภายในประเทศ เพื่อกันเอาพันธุ์พืชซึ่งเพิ่งถูกนำเข้ามาประเทศมาในระยะเวลาไม่นานนักออกจากการเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป ขณะที่ต้องรวมพันธุ์พืชที่มีแพร่กระจาย จนมีผู้ถือครองอยู่หลายคน ให้เป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป เพราะเมื่อไม่เป็นสมบัติเฉพาะตัวของบุคคลหนึ่งบุคคลใด ก็สมควรนำประโยชน์ที่อาจจะเกิดขึ้น เข้าสู่กองทุนคุ้มครองพันธุ์

- นิยามคำว่า “การพัฒนาพันธุ์”

เนื่องจากยังมีผู้ไม่เข้าใจความหมายของคำว่า “การพัฒนาพันธุ์” ที่ใช้ในกฎหมายนี้ จึงควรต้องเพิ่มนิยาม “การพัฒนาพันธุ์” หมายความว่า การนำพันธุ์พืชที่ยังมิได้ถูกนำมาใช้เพาะปลูกอย่างแพร่หลาย มาปลูกประเมินคุณค่า เพื่อจะนำไปเผยแพร่ให้มีการเพาะปลูกต่อไป

- นิยามคำว่า “ชุมชน”

ควรแก้ไขเป็น “ชุมชน” หมายความว่า กลุ่มของประชาชนที่ตั้งถิ่นฐานและสืบทอดวิถีวัฒนธรรมร่วมกันมาโดยต่อเนื่อง เพื่อทำให้ชุมชนซึ่งยังไม่มีกรร่วมกันอนุรักษ์ หรือพัฒนาพันธุ์พืชสามารถมาขอรับความสนับสนุน ช่วยเหลือในกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ การวิจัยและพัฒนาพันธุ์พืชจากกองทุนคุ้มครองพันธุ์พืชได้

- องค์ประกอบคณะกรรมการคุ้มครองพันธุ์พืช

ควรแก้ไขเพิ่มเติมโดยเพิ่ม “อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช” และเปลี่ยน “ผู้อำนวยการสถาบันการแพทย์แผนไทย” เป็น “อธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก”

- อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการคุ้มครองพันธุ์พืช

ควรเพิ่มเติมอำนาจหน้าที่ให้คณะกรรมการคุ้มครองพันธุ์พืชอีกหนึ่งประเภท โดยแก้ไข มาตรา ๖ (๓) เป็น “ให้ความเห็นหรือคำแนะนำแก่รัฐมนตรีเกี่ยวกับ การแก้ไขปรับปรุง และการปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้”

เนื่องจากการเพิ่มหลักประกันว่า การแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืชนั้น จะนำไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยจะเกิดผลเสียน้อยที่สุดแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีผู้แทนเป็น คณะกรรมการคุ้มครองพันธุ์พืช

- การประกาศพืชใดให้พันธุ์พืชใหม่จะได้รับการคุ้มครอง

ควรแก้ไขปรับปรุงจาก “มาตรา ๑๔ ให้รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ มีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดพืชชนิดใดให้เป็นพันธุ์พืชใหม่ที่จะได้รับการคุ้มครอง และพืชชนิดใดที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงของประเทศ”

เป็น “มาตรา ๑๔ ให้รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ มีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนด รายชื่อพืชที่พันธุ์พืชใหม่จะได้รับการคุ้มครอง และพืชใดที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงของประเทศ”

เนื่องจากข้อความเดิมนั้นในมาตรานี้ใช้คำว่าชนิดในความหมายที่ต่างการใช้ในมาตราอื่นๆ คือมาตรานี้ คำว่า “ชนิด” แปลว่า “Kind” ไม่ใช่ “Species” ในมาตราอื่น โดยข้อความที่แก้ไขใหม่จะทำให้สามารถประกาศรายชื่อพืชทั้งระดับชนิด สกุล หรือวงศ์ก็ได้ โดยไม่มีปัญหาความสับสนของการใช้ศัพท์คำเดียวกันในสองความหมาย

- การตรวจสอบคุณสมบัติของพันธุ์พืชที่ยื่นขอจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่

ควรแก้ไขปรับปรุงมาตรา ๒๒ วรรคสอง จาก

“เมื่ออธิบดีพิจารณารายงานการตรวจสอบของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามวรรคหนึ่งแล้ว เห็นว่า คำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ถูกต้องตามมาตรา ๑๕ ให้อธิบดีมีคำสั่งให้ประกาศโฆษณาคำขอจดทะเบียนดังกล่าวภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับรายงาน โดยให้ผู้ขอจดทะเบียนเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการประกาศโฆษณาตามจำนวนที่จ่ายจริง ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง”

เป็น “เมื่ออธิบดีพิจารณารายงานการตรวจสอบของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามวรรคหนึ่งแล้ว เห็นว่าคำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ถูกต้องตามมาตรา ๑๕ และพันธุ์พืชมีคุณสมบัติตาม มาตรา ๑๑ มาตรา ๑๒ ไม่ต้องห้ามมาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง และผ่านการประเมินตามมาตรา ๑๓ วรรคสอง ให้อธิบดีมีคำสั่งให้ประกาศโฆษณาคำขอจดทะเบียนดังกล่าวภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับรายงาน โดยให้ผู้ขอจดทะเบียนเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการประกาศโฆษณาตามจำนวนที่จ่าย ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง”

เนื่องจากพนักงานเจ้าหน้าที่จะต้องมั่นใจในความครบถ้วนถูกต้องของชื่อ คำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ ก่อนที่จะดำเนินการประกาศโฆษณา เพราะหากประกาศโฆษณา คำขอจดทะเบียนที่ยังมีข้อมูลบางส่วนไม่ครบถ้วนถูกต้อง ก็จะทำให้ผู้ที่อ่านข้อมูลเข้าใจถึงรายละเอียดของพันธุ์พืชผิดจากความเป็นจริง ทำให้ไม่สามารถยื่นคำคัดค้านคำขอจดทะเบียนได้ถูกต้อง

- เงื่อนไขการขออนุญาตเข้าถึงและทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์

ควรแก้ไขปรับปรุงมาตรา ๕๒ วรรคแรก จาก “ผู้ใดเก็บ จัดหา หรือรวบรวมพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป พันธุ์พืชป่า หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของพันธุ์พืชดังกล่าว เพื่อการปรับปรุงพันธุ์ ศึกษา ทดลอง หรือวิจัยเพื่อประโยชน์ในทางการค้า จะต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ โดยให้นำเงินรายได้ตามข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ส่งเข้ากองทุนคุ้มครองพันธุ์พืช ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง”

เป็น “ผู้ใดเก็บ จัดหา หรือรวบรวมพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป พันธุ์พืชป่า หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของพันธุ์พืชดังกล่าว เพื่อการปรับปรุงพันธุ์ ศึกษา ทดลอง หรือวิจัยโดยมีวัตถุประสงค์ในการแสวงหาสิทธิเด็ดขาดเหนือทรัพย์สินทางปัญญาที่เกิดขึ้น จะต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ โดยให้นำเงินรายได้ตามข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ส่งเข้ากองทุนคุ้มครองพันธุ์พืช ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง”

โครงการศึกษาวิจัยผลกระทบและข้อเสนอแนะต่อการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญา UPOV
และการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒

เนื่องจากผู้ที่ไม่แสวงหาสิทธิเด็ดขาดเหนือทรัพย์สินทางปัญญา ไม่ควรจะต้องแบ่งปันผลประโยชน์เข้ากองทุนคุ้มครองพันธุ์พืช เพราะได้ลงทุนในการปรับปรุงพันธุ์ ศึกษา ทดลอง หรือวิจัยเพื่อสาธารณะประโยชน์แล้ว ยังดี มีต้นทุนการผลิตสูงกว่าคู่แข่งซึ่งไม่ต้องแบ่งผลประโยชน์เข้ากองทุนฯ อันเป็นการบั่นทอนขวัญและกำลังใจของผู้ที่มีจิตสาธารณะ ผู้วิจัยเห็นว่าการแบ่งปันผลประโยชน์จากผู้ที่จะแสวงหาสิทธิเด็ดขาดเหนือทรัพย์สินทางปัญญาจากผลปรับปรุงพันธุ์ ศึกษา ทดลอง หรือวิจัยด้วยพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไปและพันธุ์พืชป่าเท่านั้น

หลังจากมีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืชตามที่เสนอไว้ข้างต้นแล้วเป็นเวลา ๕ ปี กรมวิชาการเกษตรควรดำเนินการวิจัยสถาบันเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคที่เกิดผู้ใช้ประโยชน์จากกฎหมายฉบับนี้และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับระบบบกลีกรรรมของประเทศ เพื่อจะได้ปรับปรุงการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพต่อไป